

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Prostituce v Praze na přelomu 19./20. století a její ohlasy v literatuře

bakalářská práce

Autor práce:	Tereza Brázdová
Studijní program:	Humanitní studia
Studijní obor:	Studium humanitní vzdělanosti
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.
Místo a rok vypracování práce:	Praha 2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15.5.2015

.....

podpis

Obsah

1. Úvod	1
2. Realita	2
2.1. Postoj společnosti	2
2.1.1. Přístup společnosti k sexualitě	2
2.1.2. Postoj legislativy k sexuálním deliktům	6
2.1.3. Přístup legislativy k prostituci	9
2.2. Prostředí	11
2.2.1. Praha na přelomu 19. a 20. století	11
2.2.1.1. V. čtvrt'	14
2.2.2. Prostituce v ulicích	16
2.2.3. Prostituce v pohostinství	18
2.2.4. Prostituce v nevěstincích	19
2.3. Sociální pozadí prostituce	21
2.3.1. Původ prostitutek a okolnosti, které je k prostituci přivedly	21
2.3.2. Pohlavně přenosné choroby	23
2.3.3. Kriminalita spojená s prostitucí	25
2.3.4. Společenské vazby prostitutek	28
3. Literatura	30
3.1. Prostitutky v umění a literatuře	30
3.2. Josef Kajetán Tyl: Zastaveníčko u černé branky	31
3.3. Božena Němcová: Baruška	32
3.4. Jan Neruda: Arabesky (Měla gusto, Za půl hodiny)	35
3.5. Josef Svatopluk Machar: Magdaléna	36
3.6. Egon Erwin Kisch: Pasák	39
3.7. Egon Erwin Kisch: Nanebevstoupení Tonky Šibenice	42
4. Závěr	44
5. Bibliografie	48
5.1. Odborná literatura	48
5.2. Krásná literatura	49
5.3. Internetové zdroje	50

1. Úvod

Prostituce, coby „nejstarší řemeslo“, je stará jako sama civilizace. Objevila se s lidskými sídly a daří se jí v místech s větší kumulací obyvatelstva. Stojí na samém okraji společnosti, je vnímána jako něco nepatřičného, hříšného a zavrženíhodného, a přesto je její neoddělitelnou součástí.

Ale co je to vlastně prostituce? Podle Ottova slovníku naučného ze samého počátku dvacátého století se jedná o „propůjčení těla vlastního komukoli za příčinou zisku“¹. To ale zdaleka nestačí k tomu, abychom si o tomto společenském jevu udělali ucelenou představu. Autoři, kteří se prostituci pokusili definovat, kladou důraz na tři klíčové vlastnosti tohoto fenoménu – na neexistenci citového pouta mezi prostitutkou a klientem, dále na skutečnost, že k prostituci dochází mimo manželský svazek a v neposlední řadě také na onen živnostenský charakter činnosti tzn. na fakt, že prostitutka si za své služby nárokuje zisk.

Prostituce, či poněkud poetičtěji řečeno prodejná láska, vždy byla a do dnešních dnů stále je palčivým sociálním problémem. Jde ruku v ruce s chudobou, sociální nerovností a kriminalitou. Vzbuzuje soucit a pochopení, stejně jako odpor a opovržení. Otázku jaký postoj k tomuto patologickému společenskému jevu zaujmout, řeší legislativy celého světa již dlouhá staletí a dodnes na ni nebyla nalezena uspokojivá odpověď. Prostituce je jevem, který nelze z lidské společnosti uspokojivě vykořenit, a který je morálně natolik sporný, že si žádá naši pozornost.

Cílem této práce bylo zobrazit realitu spojenou s prostitucí v Praze v období na přelomu 19. a 20. století a zjistit, jakým způsobem vnímali problematiku prostituce, potažmo postavu nevěstky, vybraní spisovatelé působící v Čechách v tomtéž časovém rozmezí. V samém závěru se pak snaží odpovědět na otázku vzájemného vztahu těchto dvou témat.

Realita spojená s prostředím pražské prostituce v období na přelomu 19. a 20. Století je důležitou kapitolou ze sociální historie. Ve zmíněné době byla prostituce chápána jako fenomén, který představoval jedinou, celospolečensky uznávanou, mimomanželskou sexuální aktivitu a návštěva veřejného domu se stala téměř otázkou sociální prestiže. Idealizovaný obraz kněžek lásky, které si za jedinou noc vydělají tolik, co tvrdě pracující dělník za několik dní, však měl i svou temnou stránku, prosycenou lidským neštěstím, strachem a hmotnou nouzí. Jistě existovaly ženy, které se pro nejstarší řemeslo rozhodly ze svobodné vůle, ovlivněny falešnými romantickými představami, valná většina nevěstek se však na dráhu prostituce vydala donucena okolnostmi a v touze uživit sebe i vlastní rodinu. Obzvlášť to platí pro období velkých hospodářských krizí, které zasáhly české země v letech 1866, 1873 a 1904, kdy docházelo k hromadnému propouštění pracovních sil z továren a pracovních závodů. Množství rodin se tak najednou ocitlo bez finančního příjmu a prostituce, často ruku v ruce s drobnou kriminalitou, se stala jediným řešením jak zabránit akutní existenciální krizi.

Jestliže se žena stala prostitutkou, musela se naučit žít s riziky, které tento druh podnikání přináší. Od chvíle, kdy přijala prvního zákazníka, se vystavovala nebezpečí nákazy pohlavní nemocí. Syfilis a kapavka byly na přelomu 19. a 20. století vcelku běžnými, přesto však velmi obávanými nemocemi, za jejichž původce byla - zcela po právu - považována právě prostituce. Ani reglementační zákon nařizující povinné lékařské prohlídky však nedokázal zabránit jejich dalšímu šíření. Vstoupením do koloběhu prodejné lásky se prostitutka stávala pouhým zbožím, které kolovalo z ruky do ruky, z podniku do podniku, z města do města. Po

¹ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 20. díl. Praha: J. Otto, 1903. str.787

návratu z poslední štace z ní byla troska – vyžilá, psychicky otupělá a ke svému okolí lhostejná lidská bytost vyčerpaná nemocemi, které nezbyla už ani kapka sebeúcty.

Prostituce je téma, které budí emoce a popouští uzdu lidské fantazii. Jeden v nevěstkách vidí neodolatelně krásné nymfy plných tvarů, kněžky lásky rozdávající rozkoš. Jiný je vnímá jako nevinné, něžné duše lapené do pasti nehumánního obchodu s bílým masem, ze které není úniku. Další je pak odsuzuje coby zvrácené a zavrženíhodné hříšnice, které si nezaslouží slitování.

Prostitutka je múzou, odstrašujícím případem i postavou budící soucit. Je spotřebním zbožím, oblíbenou hračkou i vzrušujícím zážitkem. V jejím nitru se odehrává dramatický boj, sváří se v ní stud s touhou po přežití. Její skutečné city obestírá tajemství, šokuje okolí svou hranou lhostejností. Prostituce je zkrátka literárně velmi atraktivní téma, neboť v sobě skrývá velký vypravěčský potenciál a pro čtenáře tak představuje téměř neodolatelné lákadlo. Otázkou však zůstává, do jaké míry se obraz, který krásná literatura nabízí, přibližuje realitě. Jak moc si jej autor upravil a do jaké míry se při práci nechal unést vlastními pocity?

Druhá část této práce tj. vyobrazení prostituce, potažmo prostitutky v dobové krásné literatuře, rozebírá relevantní díla několika vybraných autorů. Důraz je kladen zejména na způsob, jímž autor prostituci zobrazil a na postoj, jaký ke zkoumanému společenskému jevu zaujal. Obojí je dokládáno krátkými ukázkami z konkrétního díla.

2. Realita

2.1. Postoj společnosti

2.1.1. Přístup společnosti k sexualitě

Prodejná láska měla své místo již v nejstarších městských státech, jejichž území se rozkládala na úrodných březích velkých řek Blízkého východu. V době, kdy nejpálčivější starostí člověka bylo přežití, které záviselo na tom, zda se ten který rok urodí dostatek obilí, měla sexualita krom svého praktického účelu i obrovský náboženský význam. Na nevěstky tak bylo možné narazit především v chrámové čtvrti poblíž svatostánku bohyně plodnosti.

Ve starověkém Řecku a Římě se prodejná láska těšila velké oblibě mužské části veřejnosti. V obou říších byla dříve či později institucionalizována, neboť stát brzy pochopil, že z obchodu se sexem plynou do státní pokladny nemalé příjmy a navíc se jeho prostřednictvím dají poměrně snadno získat sympatie prostého lidu². V Řecku vedle státních prostitutek, kterými byly obvykle pro tento účel speciálně zakoupené otrokyně, existovala také prestižní skupina nevěstek tzv. hetéry. Jednalo se o velmi vzdělané ženy s hlubokými znalostmi literatury, filozofie, rétoriky a umění, jejichž společnost vyhledávali nejmovitější Řekové, kteří si je mohli dovolit zaplatit³. Zcela samostatnou skupinou žen prodávajících své tělo, byly kněžky bohyně lásky a plodnosti. Sexuální akt v jejich případě nepředstavoval způsob obživy, ačkoli takto získané finanční prostředky byly pro provoz chrámu nepostradatelné, nýbrž aktivní službu bohyni⁴.

² VONDRUŠKA, Vlastimil. Intimní historie: od antiky po baroko. 1 vyd. Brno: MOBA, 2007. ISBN 978-80-243-2672-6. str. 147

³ VONDRUŠKA, Vlastimil. Intimní historie: od antiky po baroko. str. 148 - 149

⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil. Intimní historie: od antiky po baroko. str. 146

I ve středověku byla prostituce přirozenou součástí života každého člověka. Společnost ji tolerovala, protože byla to jediné, co stálo mezi chtíčem a hříchem cizoložství. Na nevěstky tak bylo možno narazit všude tam, kde docházelo ke koncentraci potenciálních zákazníků – na rušných ulicích a cestách, v krčmách, mlýnech, u vojenských ležení. V městském prostředí se prodejné lásce dařilo zejména v lázeňských domech, které tak sloužily coby nevěstince. Sex se prodával také na jarmarcích, stejně jako např. pečivo nebo řemeslné výrobky a často byl i podobným způsobem zdaněn. Přesto, že prostituce byla církevními elitami oficiálně zavrhována, nebylo možno ji ze společnosti vykořenit.

Ani alibistické přehlížení a nemalé zisky, které z prostituce plynuly skupinám na nejvyšších stupních společenského žebříčku, ale nemohly postavení prostitutek ve středověké společnosti jakkoli zlepšit. Zároveň s množstvím jiných řemesel např. spolu s herci, kejklíři, blázny, lazebníky, pastýři či hrobaři⁵, byla prostituce vnímána jako řemeslo nečisté a ponižující, jeho provozovatel nesměl zastávat žádný městský úřad a ani jeho potomci nemohli díky svému původu získat cechovní práva. Prostitutky tedy byly v očích společnosti nábožensky zavrženíhodné, nečisté a morálně pokleslé, zejména pak v kontrastu k řeholnicím, které platily za jejich přesný opak, a lidé k nim vzhlíželi s úctou. Prostitutky bylo třeba od počestných žen viditelně odlišit, což se podařilo zavedením oděvní normy, jejíž nedodržení se přísně trestalo⁶. Padlé ženy nesměly založit rodinu a to ani v případě, že se jim nějakým způsobem podařilo se z hříšného způsobu života vymanit. Čekal je tedy obvykle život plný násilí (ze znásilnění prostitutky či z ublížení na těle se viník vzhledem k jejímu postavení nemusel zodpovídat, a proto bylo v podstatě na denním pořádku) a surového zacházení, bez vidiny světlejší budoucnosti. Jediným způsobem, jak se odlepit od společenského dna, zůstal pro nevěstku vstup do některého z křesťanských řádů a život v klášteře. V posmrtné spasení mohla prostitutka - hříšnice, opravdu jen doufat⁷.

V období raného novověku bylo jedinou, celospolečensky – jak církví, tak vrchností – uznávanou formou soužití muže a ženy manželství. Ačkoli v selském prostředí byl ještě v 16. století mimomanželský, resp. předmanželský pohlavní styk zcela běžný, postupem času a zejména díky církevním reformám a její morální politice, došlo k tabuizování všeho, co se sexuality dotýkalo byt' jen okrajově. Na jakékoli nekonformní chování, včetně návštěvy vykřičených domů a provozování prostituce, začalo být nahlíženo s neskryvaným pohoršením. Ve společnosti se zároveň rozšířil kult pohrdání tělem, což v praxi znamenalo nástup oděvů, které zakrývaly ženu od hlavy až k patě, a vystavování holé kůže bylo považováno za pohoršlivé, ba nemravné.

Od 18. století, s rozvojem osvícenského myšlení a vlivem postupné sekularizace lidské společnosti, přestal být celospolečenský názor na sexualitu ovládaný ryze postojem církve, ale ke slovu se dostali také osvícenští filozofové a humanisté. Dle jejich mínění sexualita již neměla být dále tabuizována – naopak, jedná se přeci o věc zcela normální a přirozenou, pročez je o ní třeba diskutovat a vzdělávat v tomto směru širokou veřejnost⁸. Nutno podotknout, že tyto osvícenské ideály nebyly nikdy realizovány a zůstalo pouze u teorií – společnost na ně zkrátka ještě nebyla dostatečně připravená.

⁵ GEREMEK, Bronisław. Člověk na okraji ve středověku. In: LE GOFF, Jacques. Středověký člověk a jeho svět. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-682-4. str. 304

⁶ GEREMEK, Bronisław. Člověk na okraji ve středověku. str. 310 - 311

⁷ GEREMEK, Bronisław. Člověk na okraji ve středověku. str. 307

⁸ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. In: LENDEROVÁ Milena, HANULÍK Vladan, TINKOVÁ Daniela (eds.). Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-068-0. str. 150

19. století, jakožto věk velkých společenských změn a hospodářských i sociálních kontrastů, přineslo změny nejen na poli vědy a techniky, ale také ve vnímání lidské sexuality⁹. Současně se tu vedle sebe rozvíjely dva protichůdné názory – jednak snaha potlačit sexualitu a vychovávat k cudnosti, jednak touha nebát se vlastní přirozenosti a získat nad ní kontrolu.

Sklon k potlačování sexuality podle všeho souvisel s rozvojem průmyslu, hospodářství a obchodu, tedy se změnami provázejícími průmyslovou revoluci. Na pohlavní styk bylo nahlíženo stejně jako na kteroukoli jinou lidskou činnost, kde je důležitý výsledek a nikoli její průběh. Hlavním cílem tak bylo plození, nikoli rozkoš. Ta měla být pouze počátečním impulzem, případně jedním z podnětů, který muže k sexu dovedl.

Ženu společnost chápala jako asexuální bytost, jejíž hlavní (a v podstatě také jedinou) úlohou v oblasti lidské sexuality, bylo rodit děti a zajistit tak pokračování rodu. Smyslem jejího života tak bylo stát se něčí manželkou a posléze matkou jeho dětí. Dokonce i na veřejnosti se ženy samy charakterizovaly především prostřednictvím povolání svého muže, jejich skutečné jméno bylo až na druhém místě – společnost je znala jako paní doktorovou, či paní radovou spíše než jejich občanským jménem.

Nebylo žádoucí, aby žena projevovala touhu po pohlavním styku, natož aby si ho užívala – konečně, z čistě praktického hlediska, to ani není nutné. Její chování při aktu samotném mělo mít pouze pasivní charakter, na obtíž byla smyslnost a jakákoli známka sexuální žádostivosti či dokonce iniciativy ze strany ženy. Sex s manželkou se tak oprostil od jakékoli známky erotičnosti, stal se z něj pouhý tělesný akt provozovaný za jediným účelem – plození potomků¹⁰. Sexuální apetit byl proto ryze mužskou doménou, a pokud jej projevovala žena, působilo to podivně a nepřirozeně. Z lékařského hlediska byly žádostivé ženy považovány za nemocné a dobová medicína se je snažila vyléčit. Panovalo obecné přesvědčení, že pohlavní styk, potažmo orgasmus, je zdraví škodlivý ba nebezpečný, u žen jeho přemíra mohla v ojedinělých případech vést až k propuknutí hysterie.

Podobným předsudkům čelila i onanie, která od církve získala nálepku necudného hříchu a lékaři ji odsoudili coby zdraví nebezpečný hazard. Měla údajně narušovat stabilitu celého organismu, působit tělesnou i duševní slabost¹¹, zhoršovat kvalitu spermatu a tím vést ke snížení plodnosti a zmenšení šancí, které měl muž na početí zdravého syna. Mladé chlapce kněží varovali před zastavením růstu, lékaři před nedostatečným prokrvením mozku a tedy neschopností rozvíjet své duševní schopnosti.

Striktní sexuální morálka společnosti 19. století, vycházela ze směsi náboženské pruderie a jevu, který americký historik Ben Barker-Benfield ve svém článku¹² nazval „spermatickou ekonomikou“. Jedná se o výsledek kapitalistického přístupu tehdejší společnosti k sexualitě. Sperma (ale také např. krev) společnost chápala jako vzácné výrobní prostředky, s nimiž se nesmí plýtvat, jinak dochází k jejich znehodnocování. Jako takové je nutné je správně investovat a pokud k tomu nedošlo, tj. pokud sperma neposloužilo k početí potomka, znamenala pro muže veškerá tělesná aktivita vedoucí k této špatné investici zcela zbytečný a vyčerpávající výdej energie, který se mohl negativně projevit na jeho zdravotním stavu. U pohlavního styku, stejně jako v byznysu, byl tedy důraz kladen především na jeho efektivitu a veškeré aktivity, které ji snižují, byly nepřijatelné. Do této kategorie spadají jak masturbace a sex z vášně, tak používání všech antikoncepčních prostředků.

⁹ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 150

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 153 - 154

¹¹ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 169

¹² BARKER-BENFIELD, Ben. The Spermatid Economy: A Nineteenth Century View Of Sexuality. In: Feminist Studies. Vol.1, No.1 (1972), 45 – 74. JSTOR

V protikladu k výše zmíněným, značně zdrženlivým a prudérním, názorům se, podporována jen malou částí společnosti, odehrávala jakási „sexuální revoluce“. Objevila se jako protiváha ke spolkům bojujícím za potlačování neřesti, které se počátkem 19. století rojily jako houby po dešti, a v jejichž čele zpravidla stála některá ze ctnostných, společensky uznávaných dam. Na svou dobu se tento společenský fenomén vyznačoval poměrně odvážnými názory. Usiloval o osvobození vášní svazovaných zkonstatělou křesťanskou morálkou, brojil za používání antikoncepčních metod, jimiž lze poměrně úspěšně kontrolovat vlastní sexualitu a doporučoval četbu pornografické literatury coby formu lékařské prevence. V tomto kontextu lze uvažovat, že navzdory obecnému přesvědčení její představitelé považovali pohlavní styk s prostitutkou za účinnou prevenci před zhoubnými následky masturbace.

Milena Lenderová ve svém článku o sexualitě v 19. století¹³, odkazuje na práci Michela Foucalta. Podle něj lze v celospolečenském postoji k sexu v 19. století, rozlišit 4 velké myšlenkové procesy – hysterizaci ženského těla, pedagogizaci dětské sexuality, socializaci prokreačního chování a psychiatrizaci forem pohlavních anomálií¹⁴.

Hysterizace ženského těla souvisela s vnímáním ženy jako pasivní, asexuální, „čisté“ a zdrženlivé manželky, stvořené k rození potomků. Počestnost a vášeň byly chápány jako dva neslučitelné protiklady. V souvislosti s tímto přesvědčením se také neslučelo, aby žena používala jakoukoli dekorativní kosmetiku a to bez rozdílu sociálního postavení¹⁵. Marnivost je hříšná a nalíčená žena vzbuzovala v mužích chtíč - proto se líčily pouze nevěstky. Na druhé straně se od vdané ženy očekávalo, že bude svého manžela ve společnosti náležitě reprezentovat – měla tedy být krásná, ale nic viditelného pro to nedělat. Na toaletním stolku každé ženy tak bylo možno najít toaletní vody, používané k osvěžení a povzbuzení těla, hřebeny, mycí houby, kafr na pleť, péstící krémy, jejichž hlavní přísadou byl olivový olej, glycerin, či vepřové sádlo¹⁶, a později i parfémy na rostlinné bázi.¹⁷ Pokud se počestné ženy líčily nebo používaly jinou dekorativní kosmetiku, dělaly to tajně, aby nepřišly do řeči.

Cudnosti a tabu, které představovala lidská nahota, se přizpůsobilo také oblékání. Druhá polovina 19. století tak znamenala vznik kultu rafinovaného a velmi dekorativního ženského spodního prádla. Spodní prádlo čili druhá kůže, uchovalo vůni těla jeho nositelky a hrálo proto nezastupitelnou roli v sexuálním životě. Nejčastěji si ženy pořizovaly prádlo bílé, symbolizující čistotu a s ní spojený luxus, zdobené krajkami a výšivkami. Množství ozdob na jednom kousku pochopitelně odpovídalo movitosti majitelky. Méně zámožné hospodyňky si prádlo často šily samy z velmi jemného plátna, nebo batistu. Na přelomu století 20. pak panenskou bílou vystřídala barva černá a celkové uvolnění střihů i používaných materiálů.¹⁸

Pedagogizace dětské sexuality spočívala v důkladném vzdělávání již od útlého věku. Cílem nebylo děti, potažmo mládež, vyděsit, ale zcela objektivně vzdělat a vysvětlit jim veškeré biologické náležitosti spojené s rozmnožováním člověka. Svědomitá osvěta měla zabránit předčasnému probuzení pohlavního pudu a nebezpečné tělesné touhy¹⁹. Panoval totiž názor,

¹³ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. In: LENDEROVÁ Milena, HANULÍK Vladan, TINKOVÁ Daniela (eds.). Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-068-0. pp. 149 - 178

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 152

¹⁵ LENDEROVÁ, Milena. Čistota a zdraví. In: LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie. Z dějin české každodennosti: život v 19. století. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4. str. 84 - 85

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena. Čistota a zdraví. str.85

¹⁷ LENDEROVÁ, Milena. Čistota a zdraví. str. 84

¹⁸ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 154

¹⁹ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 156

že zatajování informací ve snaze děti před neřestí ochránit, akorát probudí jejich zvědavost a veškerá opatrnost se tak zcela mine účinkem. Do opozice k tomuto názoru se postavila církev, která věřila, že důkladná výuka v oblasti lidské sexuality spojená s názornými příklady a analogiemi ze světa zvířat, maří její snahu o co nejdelší zachování dětské nevinnosti a ponouká děti k činnostem, které nepřísluší jejich věku a o nichž by se za normálních okolností ani nedozvěděly²⁰.

V českém prostředí se snahy o osvětu mládeže neseťkaly s kladným přijetím a tak zůstalo pouze u myšlenek v teoretické rovině a na akademické půdě. Ostatní, zejména západní, evropské státy byly úspěšnější a dětem se tam dostávalo sexuální výchovy v rámci boje proti přenosným pohlavním chorobám. Impulzem byla alarmující fakta, která vyšla ze studie mezi mladými chlapci²¹, kteří podle ní své první sexuální zkušenosti získávají poměrně v útlém věku (15 – 16 let) a takřka výhradně od prostitutek²².

Socializací prokreačního chování se rozumí snaha nalézt odpověď na otázku jak regulovat lidskou sexualitu tak, aby byla státu i společnosti prospěšná tj. aby zajišťovala kvalitní růst populace, nevytvářela konflikty a neohrožovala zdravé rodinné vazby. Největší nebezpečí představovaly nevěra a smilstvo, tedy obecně jakékoli mimomanželské kontakty sexuálního charakteru, kam pochopitelně spadá i prostituce.

2.1.2. Postoj legislativy k sexuálním deliktům

Výkonná moc státního celku byla od nepaměti nucena, krom jiných přestupků a trestných činů, řešit i sexuální delikty. Ty se v podstatě dělily na dvě kategorie – na smilstvo a cizoložství. Smilstvem se rozumí tělesný styk dvou lidí, jejichž vztah nebyl žádnou autoritou veřejně uznán tzn. že nejsou manželé, a zároveň nějakým způsobem odporuje přirozenému chování jedinců, které společnost považuje za normální²³. Naproti tomu, aby došlo k cizoložství, musí minimálně jeden z proviněných mít manžela či manželku²⁴.

Obecně by se dalo říci, že smilstvo je spíše církevním pojmem, kdežto cizoložství zase termínem užívaným v oblasti práva, nicméně není to tak jednoznačné. Z výše zmíněných vysvětlení obou pojmů vyplývá, že pokud se dva svobodní lidé intimně sblíží více, než je před svatbou běžným zvykem, nejedná se tak úplně o trestný čin, který by musela vyšetřovat úřední moc. V 19. století tomu tak skutečně nebylo, ale při pohledu do dávnější minulosti byla situace úplně jiná. Do kategorie smilstvo se totiž dříve řadily i takové činnosti, jako je provozování sexuálních praktik mezi osobami stejného pohlaví, zmrhání ženy tj. sexuální styk s pannou pod slibem manželství, obchodování s vlastním tělem nebo kuplířství, ale i ne zcela obvyklé aktivity jako např. styk se zvířetem, pohlavní styk mezi příbuznými, či pedofilie a zprznění (pedofilie se týkala chlapců, pokud bylo obětí děvčátko, jednalo se o čin zprznění). Církev však zašla ještě dál - aby se podle jejích měřítek jednalo o smilstvo, nemuselo nutně dojít k pohlavnímu spojení. Stačily prý jen dvojsmyslné narážky, nemravné pohledy a dokonce i určité myšlenky²⁵.

²⁰ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 158

²¹ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 160

²² LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 160

²³ Patřilo sem např. znásilnění, sexuální styk s dítětem, styk se zvířetem, ale třeba i tělesné spojení s osobou stejného pohlaví.

²⁴ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. In: SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír a kolektiv. Sexuální trestné činy včera a dnes. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-213-6. str. 145

²⁵ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 165

Cizoložství je delikt, který je společností od nepaměti považován za nemorální, a proto jej už od starověku stíhala a vyměřovala za něj různě tvrdé tresty. Až do konce 18. století to byl přečin, za který hrozil nevěrníkům v některých případech i trest nejvyšší – smrt. Vůbec první psaný světský zákon na území Čech, který označil cizoložství za čin, který stojí v protikladu s ideou monogamního křesťanského manželství, byla Dekreta Břetislavova vydaná v 11. století, konkrétně v roce 1039 knížetem Břetislavem I. Ta ukládala přistiženým cizoložníkům opustit zemi bez možnosti návratu.²⁶

V 16. století byla nejdůležitějším vydaným dokumentem řešícím otázku cizoložství a sankcí, které osobám, jež se jím provinily, hrozily, Práva městská království českého z roku 1579, neboli tzv. Koldínův zákoník²⁷. Nevěra se podle tohoto zákoníku trestala smrtí. Ačkoli hrozila oběma proviněným, způsob jejího provedení závisel na pohlaví cizoložníka – ženě náležela smrt zahrabáním zaživa, zatímco muž byl stát. Navíc, pokud manžel – po vzoru římského práva se cizoložství mohla dopustit pouze žena, protože muž měl v podstatě úplnou volnost v oblasti pohlavního života – manželku s milencem přistihl tzv. in flagranti, měl právo oba dotyčné na místě usmrtit pod podmínkou, že ihned po vraždě zavolá na místo činu pověřenou autoritu (v případě města jí byl rychtář), které situaci vysvětlí. Pak mu za dvojnásobnou vraždu nehrozil žádný trest.

V 18. století vešly v platnost hned tři trestní zákoníky z dílny tří habsburských panovníků. Dva z nich přistupovaly k cizoložství velmi podobně, třetí a poslední znamenal téměř revoluci. První z nich – Hrdelní řád Josefa I. - vydal císař v roce 1708. Rozlišují se v něm dva typy cizoložství, a sice jednostranné a dvoustranné²⁸. K jednostrannému cizoložství došlo tehdy, pokud byl jen jeden z cizoložníků sezdaný. Odpovídaly mu také nižší tresty, které byly zpravidla ponechány na rozhodnutí soudu. Pokud byli sezdaní oba viníci, jednalo se o dvoustranné cizoložství a dle zákona jim trestem byla smrt. Při posuzování závažnosti zločinu bylo třeba zajistit svědky, kteří dosvědčili uzavření sňatku provinilého, dále se soudce zajímal o podivné chování cizoložníků před udáním tj. zda se tajně scházeli, jestli je někdo nepřistihl, kdo milence kryl, ale i jestli si dotyční vyměňovali dárky či dopisy. Stále však platilo, že ženám, obzvláště pak vdaným, byly vyměřovány tresty vyšší, protože u nich hrozilo, že při cizoložném styku počaly a mohlo se tak narodit nemanželské dítě.

Když byl za vlády Marie Terezie, v roce 1768 vydán Tereziánský zákoník, cizoložství v něm bylo definováno jako „zločinné uražení manželské věrnosti skrze tělesné spojení s jinou osobou²⁹“. Tento dokument již nerozlišoval, jestli byl sezdaný jen jeden, či oba viníci, nýbrž zkoumal polehčující a přitěžující okolnosti jejich činu. Jedna, či více polehčujících okolností mohla vynést obviněnému lehčí trest v podobě peněžní pokuty, nebo různě dlouhého uvěznění o vodě a chlebu. Pokud ale soudce narazil na skutečnosti, které obviněnému přitěžovaly, mohlo být rozsudkem vypovězení ze země a ve výjimečných případech i smrt. Jako polehčující byla vnímána přímluva a odpuštění ze strany podvedeného partnera, skutečnost, že sezdaný pár má děti, které vyžadují péči obou rodičů nebo pokud byl partner proviněného dlouhodobě nemocný. Svobodného viníka mohla omlouvat jeho neznalost rodinných poměrů své milenky či milence, tj. že nevěděl, že uzavřel manželství, či dosavadní trestní bezúhonnost³⁰. Naopak celou situaci jen zhoršilo, pokud obviněný již byl za daný čin trestán,

²⁶ Břetislavova dekreta. In: psp.cz [online] [cit. 14.5.2015] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm

²⁷ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 148

²⁸ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 149

²⁹ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 150

³⁰ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 150

žena v cizím loži otěhotněla, nebo se cizoložství dopustila vážená osoba, která měla jít společnosti příkladem³¹.

Tereziánský zákoník pamatoval i na prostituci, kterou vnímal jako prachobyčejné cizoložství a krom příslušných prostitutek stíhal i jejich kuplíře. Pokud se ukázalo, že v případě prošetřované nevěry šlo o styk s prostitutkou, hrozily jí, kromě výše zmíněných trestů, i tresty tělesné, protože o polehčujících okolnostech snad krom nevědomosti, si mohla nevěstka nechat jen zdát.

Manželským patentem Josefa II. z ledna 1783³², byly veškeré manželské spory vyňaty z církevní jurisdikce a rozhodování v této věci tak nově náleželo soudům státním. Patent zároveň prohlásil manželství za občanskou smlouvu, kterou ale i nadále lze uzavřít pouze prostřednictvím církevního sňatku.

O čtyři roky později resp. v roce 1787, vešel v platnost nový, v oblasti sexuálních deliktů revoluční, zákoník Josefa II. *O zločinech a trestech za ně*³³. Ten, mimo jiné zřejmě i v reakci na zmíněný patent, už nevěru resp. cizoložství nepovažoval za zločin, který by měl být stíhán úřední mocí. Stát se tak do věcí manželských sporů vměšoval už pouze v případě, že poškozený partner sám požádal o vyšetřování a domáhal se pro cizoložníky trestu. Cizoložství se tak z právního hlediska stalo pouhým přestupkem a do budoucna bylo považováno už jen za soukromoprávní delikt trestaný nanejvýš vězením. Změny se týkaly jen cizoložství a drobných manželských sporů – zločiny jako znásilnění, zprznění čili nemanželský pohlavní styk s pannou, smilstva proti přirozenosti tzn. s příbuznými, dětmi a zvířaty, a kuplířství se i nadále přísně trestaly.

Církev, které už zůstal jen dohled nad intimním životem sezdaných párů, ale měla na věc zcela jiný pohled. Nevěru i smilstvo vždy považovala za hříchy³⁴, které jsou jednoznačným porušením dvou božích přikázání, tj přikázání „Nebudeš dychtit po ženě svého bližního...“ a „Nesemilníš“. Stejně tak bylo těžkým hříchem porušení svátosti manželské, masturbace a homosexuální styky³⁵. Odebráním pravomocí církevním soudům, ale kněžím nezbylo nic jiného, než v této věci promlouvat svým „ovečkám“ do duše.

První úpravy v 19. století se delikt cizoložství dočkal v roce 1803 v trestním zákoníku *O zločinech a těžkých policejních přestupcích* císaře Františka II. Cizoložství v něm bylo definováno jako „těžký policejní přestupek proti veřejné mravnosti³⁶“, bylo vyšetřováno pouze na žádost postiženého a trestem za něj bylo uvěznění na dobu jednoho až šesti měsíců. Navíc pro nahlášení přestupku cizoložství byla určena lhůta šesti neděl, po které už poškozený neměl nárok žádat o vyšetřování, stejně tak toto právo žalovat zanikalo v případě, že dotčený partner beze změny žil v domácnosti s cizoložníkem. V takovém případě byla nevěra považována za prominutou.

Stejně tak tomu zůstalo i v *Zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích* z roku 1852, kde o smilstvu a cizoložství hovoří hlava třináctá druhého oddílu³⁷, týkající se přečinů a

³¹ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 151

³² LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 151

³³ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 151

³⁴ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 167

³⁵ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 164

³⁶ LOJEK, Antonín. Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století. str. 152

³⁷ Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích. In: epravo.cz [online]. Oddíl II, hlava 13, §500 – 506

přestupků proti veřejné mravopověstnosti³⁸. Smilstvo mezi příbuznými se podle tohoto zákona trestalo vězněním v délce jednoho až tří měsíců a následným nuceným odloučením obou delikventů. Pokud soud zjistil, který z obžalovaných byl svůdcem tj. iniciátorem vztahu, mohl mu trest zosušit tuhým vězením, tedy dle paragrafu 245 mu byla ve věznicí určena strava i práce, kterou musel po dobu věznění vykonávat, a veškeré návštěvy měly probíhat pouze pod dohledem dozorce.

Za přestupek cizoložství pak býval dle zákona viníkům vyměřován pobyt ve vězeňské cele v délce trvání jednoho měsíce až půl roku, přičemž přísnější tresty čekaly na ženy, které si nebyly jisty v otázce otcovství svého dalšího potomka³⁹.

Od poloviny 18. do počátku 19. století právo v oblasti sexuálních deliktů urazilo opravdu dlouhou cestu – cizoložství a jiné manželské spory se z oblasti veřejného práva a středověkých trestů, přesunuly do okruhu práva soukromého a staly se pouhým přestupkem proti mravnosti, trestaným relativně humánním způsobem.

2.1.3. Přístup legislativy k prostituci

Napříč dějinami, od starověku až po moderní současnost, se vládnoucí elity jednotlivých národů a státních celků snaží s prostitucí, jakožto problematickým sociálním jevem více či méně úspěšně vypořádat. Cesty, jakými se zákonodárna moc může ubírat, jsou v zásadě tři – prohibice, abolicionismus a reglementace.

Prohibice, čili úplný zákaz prostituce, je vždy reakcí na její rozmach v porovnání s předchozím obdobím. Vláda v takových případech zákonem zakazuje obchodování s pohlavním stykem a zavazuje se trestat každého, kdo by tento zákaz porušil – lhostejno, zda se jedná o nevěstku, jejího klienta, či zprostředkovatele „zboží“. Tresty za smilstvo a cizoložství, jak bylo na prostituci nahlíženo, byly ještě v polovině 18. století poměrně kruté, ba středověké – Tereziánský trestní zákoník z roku 1769, hrozil provinilcům dokonce smrtí, mírnějším trestem pak byl výprask, vyhnání nebo veřejné práce⁴⁰. Z morálního hlediska byl zákaz prostituce nepochybně krok správným směrem, neboť se jedná o významný sociálně patologický jev, který může mít devastující společenské následky pro všechny zúčastněné, vede k rozvratu rodinných forem, ohrožuje mravy a morálku mládeže a v neposlední řadě jde často ruku v ruce s některou z forem kriminality⁴¹ (drobnými krádežemi a veřejným pobuřováním počínaje, vydíráním a vraždou konče). V praxi však prohibice nikdy nevedla k vymýcení prostituce jako celku, ale pouze k tomu, že to, k čemu docházelo veřejně ve vykřičených domech a na ulicích, takřikajíc pod dozorem společnosti, se dělo dál, ale tajně.

Druhým přístupem je abolicionismus. Ve své podstatě je to typ prohibice, ale s tím rozdílem, že hlavním cílem zde není prostituci pouze zakázat, ale především se jí trvale zbavit a to tak, že dojde k vykořenění veškerých příčin, které vedou k jejímu vzniku. Nástroji abolicionismu tedy nejsou represe a kruté tresty, nýbrž sexuální osvěta nejohroženějších společenských skupin tj. dospívajících chlapců a dívek, správná výchova dětí a mládeže, poskytnutí vzdělání všem vrstvám obyvatelstva a snaha alespoň zmírnit společenské rozdíly,

³⁸ O násilném smilstvu, zprávnění a jiných těžkých případech smilstva hovoří hlava 14 prvního oddílu téhož zákona (§125 – 133). Veškerá provinění v ní uvedená jsou ale považována za zločiny, nikoli za „pouhé“ přestupky.

³⁹ Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích. In: epravo.cz [online]. §502

⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. str. 161

⁴¹ LENDEROVÁ, Milena. Chytla patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0379-9. str. 27

když už se je nepodaří zcela vymýtit. Významnými abolicionisty byli především humanisté, v Českých zemích položil teoretické základy abolicionismu Tomáš Garrigue Masaryk, podle nějž prostituce měla své kořeny „především v mravní bídě, v alkoholismu, nízkém stupni vzdělání, v předčasném zájmu o sex, ba i v umění“⁴². Myšlenka abolicionismu jistě vede k dílčím úspěchům, ale v praxi se její cíle jeví jako značně utopické.

Posledním - a pro tuto práci stěžejním - postojem legislativy k prostituci je reglementace. Pokud je prostituce reglementována, znamená to, že je vládnoucí mocí tolerována a kontrolována tzn. postavena pod lékařský a policejní dohled. Pokud účastníci dodržují stanovené mantinely, nehrozí jim žádný trest. Z hlediska společenského se může jednat o velmi výhodné řešení, protože díky lékařskému dozoru lze mnohem snáze kontrolovat případné šíření venerických nemocí a objevily se i případy, kdy stát prostitutkám uložil povinnost odvádět daně. Ruku v ruce s těmito ryze praktickými výhodami reglementace jdou ale otázky morální, které obviňují stát ze schvalování a financování - neboť zřízení a provoz pověřených institucí pochopitelně něco stojí - prostituce. Stejně neodbytná je i otázka efektivity zmíněných opatření.

V Českých zemích byla prostituce oficiálně reglementována v období od 80. let 19. století do roku 1922, kdy ustoupila abolicionismu vydáním vůbec prvního aboličního zákona ve střední Evropě.

Až do vydání reglementačního zákona v roce 1885, byla prostituce na našem území trestná, byť se dle trestního zákona z padesátých let jednalo pouze o přestupek⁴³. Pokud se tedy žena, která se živila prostitucí, nechtěla dostat do křížku se zákonem, musela u sebe nově mít zdravotní knížku s fotografií a základními osobními údaji⁴⁴. Knižka dále obsahovala poučení o pohlavně přenosných chorobách a jejich laické diagnóze⁴⁵, především však sloužila k zápisu výsledků povinné lékařské prohlídky, kterou registrovaná nevěstka podstupovala v přísně stanoveném rozsahu minimálně jedenkrát týdně⁴⁶. Pokud při kontrole policií u sebe knížku neměla, nebo v ní chyběly záznamy, byla automaticky považována za přenašečku nemoci a zadržena pro vědomé ohrožení zdraví⁴⁷.

Reglementační opatření zároveň zakazovala prostituci provozovat v blízkosti např. kostelů, výstavních náměstí a ulic, škol či budov c.k. úřadů a naopak se jí snažila koncentrovat do vybraných čtvrtí nebo okrajových uliček, kde by se dala snáze kontrolovat a nekazila „image“ města.

Zákon pamatoval i na nevěstince - k provozování vykřičeného domu bylo nutné vlastnit koncesi, kterou však úřady neudělovaly jen tak někomu. Jako živnostníci se pak museli tito státem posvěcení obchodníci se sexem řídit nařízeními živnostenského zákona a samozřejmě platit ze své činnosti daně.

⁴² LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 44

⁴³ Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích. In: epravo.cz [online] [cit. 14.5.2015].

Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2%20-.> §509 – 511

⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena. Jak se šlapalo pod černou věží. In: Barbar! [online] 25.2.2014 [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <https://dokumenty.upce.cz/Univerzita/rpvv/monitoring/napsali-o-nas/clanek-lenderova.pdf>

⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena. Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století. In: Časopis ženských lékařů GYNEKOLOG [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <http://www.gyne.cz/clanky/2001/101cl10.htm>

⁴⁶ LENDEROVÁ, Milena. Prodejná láska v časech barona Nádherného. In: Wagnerová, Alena. Bol lásky prodejné: ze života Johanese Nádherného a jeho milostných družek. 1. vyd. Praha: Agro, 2013. ISBN 978-80-257-0829-3. str. 136

⁴⁷ Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích. In: epravo.cz [online]. §393

2.2. Prostředí

Stejně jako kterákoli jiná živnost, potřebuje i prostituce nějaké zázemí, protože transakce a především ona zaplacenou službu, nelze vykonávat kdekoli. Nebo alespoň ve většině případů. Pokud se nedostávalo financí a tedy nebylo kam zákazníka zavést, posloužilo nedaleké křoví jako improvizovaná náhrada za skromný pokojík v některém z pražských nevěstinců.

V 19. století se láska prodávala v podstatě na třech místech – na ulici, v nevěstinci a nezákonně také v podnicích, které primárně nabízely jiné služby např. v hotelích, masážních salónech, či barech a hospodách. Prakticky nic se tak nezměnilo od dob středověku, kdy městská společnost rozeznávala prostituci potulnou, bordelní a šenkovní.⁴⁸ Počty nevěstek pohybujících se v jedné lokalitě pravidelně kolísaly v závislosti na momentálním ročním období. Pouliční prostituce kvetla v období od jara do pozdního léta, kdy se s ochlazením přesunula po střechu a do tepla vyhřátých nočních podniků. Tzv. volné prostitutky, tedy ty, které nepatřily k žádnému podniku, se volně přesouvaly po celé zemi za jarmarky a trhy, poutěmi, sněmy a zasedáními, stahovaly se ke kasárnám, vojenským ležením i do univerzitních měst, od května pak ve větším množství navštěvovaly i města lázeňská. V době velkých kongresů v Praze a Vídni počátkem 19. století, ale i při obléhání Prahy pruskými vojsky v roce 1866, se do obou zmíněných měst sjely prostitutky ze širokého okolí, hnány vidinou tučného výtěžku spojeného s náhlým nárůstem počtu svobodných mužů na jednom místě.

Kulisou pokoutním sexuálním transakcím bylo dynamicky se měnící město - Praha druhé poloviny 19. století.

2.2.1. Praha na přelomu 19. a 20. století

V polovině 19. století se Praha, díky *Silvestrovským patentům* císaře Františka Josefa I., stala nevýznamným provinčním městem v okrajové části Rakouska-Uherska. Šlechta se přestěhovala do Vídně a kulturní život města ustrnul na mrtvém bodě. Změnu přinesla až léta, kdy úřad pražského purkmistra zastával český politik František Václav Pštross a jeho náměstek a nástupce, právník Václav Bělský, kteří v duchu obrozeneckých snah podnikali kroky ke snížení německého vlivu a pozvednutí Prahy na úroveň moderních evropských velkoměst⁴⁹.

Tři roky po jeho zvolení, v roce 1866 utrpěla rakouská vojska rozhodující porážku v bitvě u Hradce Králové a Praha tak byla coby otevřené město bez odporu vydána Prusům. Z města ve spěchu prchla císařská armáda, úředníci i četnictvo a v opuštěných kasárnách se zabydlel nepřítel. Výdaje spojené s ubytováním a zásobováním pruských vojsk a současné zastavení činnosti většiny továren z důvodu trvajícího válečného stavu, znamenaly pro Prahu obrovskou hospodářskou zátěž. Množství obyvatel se ocitlo bez práce. Vedení města se tak najednou muselo potýkat s ekonomickými problémy a zároveň čelit reálné hrozbě sociálních nepokojů a hladových bouří.

Purkmistr Bělský si v této nelehké situaci zachoval chladnou hlavu, využil neplánovaně vzniklé volné pracovní síly a nasměroval finance do městských projektů veřejné výstavby. Byla tak například zahájena přeměna letenské pláně v městský park, rozšířena síť pražských silnic a postoupily i práce na novém řetězovém mostě císaře Františka Josefa I., který od roku 1868

⁴⁸ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 63

⁴⁹ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-320-7. str. 468 - 469

propojoval Holešovice se Starým Městem⁵⁰. Díky lhostejnosti okupantů vůči českým národně emancipačním snahám a náhlému odloučení Prahy od Vídně, však zažila rozkvět také pražská divadelní scéna i národní tisk, osvobozený od habsburské cenzury. Praha se stala pruskou turistickou destinací⁵¹. Pomineme-li epidemii cholery, kterou vítězné vojsko do Čech zavleklo, léto roku 1866, kdy bylo město obsazeno pruským uchvatitelem, se tak paradoxně stalo obdobím, kdy Praha zažila nebývalý stavební i kulturní rozkvět a vydala se na dlouhou cestu, na jejímž konci se stala metropolí evropského významu.

Vedení Prahy od poloviny 19. století podnikalo kroky k celkové modernizaci tak, aby se město mohlo zařadit po bok takových evropských metropolí, jakými byla Paříž nebo Vídeň. Prvním krokem, který uvedl celý proces do pohybu, bylo zrušení statusu vojenské pevnosti, což umožnilo Praze vymanit se z historického prstence městských hradeb a zahájit stavební expanzi⁵². Pevnostní status zrušil císař František Josef I. po podepsání míru s Prusy. Zároveň tak zaniklo i tzv. demoliční pásmo tj. 1140 metrů široký pás lemující hradby, na němž směly vyrůst pouze stavby, které by se v případě vojenského ohrožení daly snadno zbourat.

Mezi léty 1867 a 1873 zasáhla české země významná hospodářská konjunktura. V těsném závěsu za demolicí hradeb následovala parcelace nově vzniklých pozemků a následný nárůst soukromé stavební činnosti, který odstartoval pozvolné srůstání města s jeho předměstími a okolními obcemi tvořícími pražské sídelní zázemí. Je příznačné, že právě v této době vznikl koncept Velké Prahy rozkládající se v Pražské kotlině podél obou Vltavských břehů. Do období konjunktury spadá také stavební činnost na dnešním Smetanově nábřeží⁵³, které se Smíchovem od 40. let spojoval most Františka I. – v roce 1868 zde byl položen základní kámen Národního divadla, počátkem 60. let pak na protější straně ulice vyrost novorenesanční palác Lažanských, kde od roku 1881 fungovala jedna z prvních pražských kaváren dle pařížského velkoměstského vzoru.

Po konjunktře následovala hospodářská recese na přelomu 70. a 80. let, spojená s růstem nezaměstnanosti, který Praha opět využila ke svému prospěchu – nezaměstnaní se podíleli na dalším bourání hradeb, výstavbě železničního mostu mezi Smíchovem a Výtoní a dobudování pražské železniční sítě.

V 80. letech 19. století se vedení utěšeně rostoucí české metropole, rozhodlo podniknout hned několik zásadních kroků v oblasti zvýšení úrovně hygieny. Jednak do této doby datujeme výstavbu moderního vodovodního rozvodu, který měl nahradit množství středověkých či raně novověkých veřejných kašen, jednak se začala řešit otázka nevyhovující pražské kanalizace. Nejvýraznějším počinem však zůstalo rozhodnutí pražské Zdravotní rady z roku 1885 o asanaci Josefova a sousedních částí Starého města⁵⁴.

Asanace znamenala radikální zásah do podoby nejstarších částí města a i přesto, že byla zcela oprávněná a v některých oblastech přímo nutná, vyvolala mezi pražskou inteligencí vlnu odporu⁵⁵. Cílem novely zákona z roku 1893, která umožnila asanaci provést, bylo odstranit ze samého středu města zástavbu slumového typu, kde se po odchodu židovského obyvatelstva usadila ta nejhorší společenská spodina. Jednalo se o hustě osídlené místo s nebývale vysokou úmrtností na infekční choroby, kde se v úzkých uličkách hrbily domky v havarijním stavu, svázané složitými majetkovými i nájemními poměry. Asanace umožnila

⁵⁰ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 471

⁵¹ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 472

⁵² LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 480

⁵³ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 475 - 476

⁵⁴ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 500, 511

⁵⁵ BĚLINA, Pavel et al.. Dějiny Prahy. II. Od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-143-4. str. 124 - 125

tyto chatrné příbytky organizovaně odkoupit, případně vyvlastnit, aby mohly být zbourány. Na místě bývalého židovského ghetta, jehož ulice byly pravidelně zaplavovány povodní a splašky z nevyhovující kanalizace, tak vznikla luxusní rezidenční čtvrť s moderními činžovními paláci a širokými bulváry, primárně určená pro ubytování vyšších společenských vrstev⁵⁶. Nechtěným důsledkem asanace, který měl katastrofální následky, byla soukromá a zcela nekontrolovatelná bourací aktivita pražského obyvatelstva, v jejímž rámci zanikla cenná gotická, renesanční a barokní zástavba na Novém i Starém Městě a části Malé Strany.

Praha získala novou, moderní tvář – spleť uličky se proměnily v prostorné městské bulváry, byla zavedena hygienická opatření, která znamenala významný krok vpřed v boji proti infekčním chorobám, moderní doba v podobě elektrifikace pouličního osvětlení a zavádění vodovodního a plynového rozvodu do jednotlivých domů, vtrhla do pražských ulic.

Oslavou pokroku a technické vyspělosti českého národa se stala Jubilejní výstava v roce 1891, inspirovaná jubilejní pařížskou výstavou z roku 1889. Odmítli se jí účastnit zástupci, v té době ještě velmi početné, německé menšiny a výstava se tak stala triumfem Čechů a získala výrazně nacionální podtón. Obrovský úspěch výstavy zajistilo i množství reprezentativních staveb, které vznikly v poměrně rekordním čase před jejím zahájením v květnu 1891, mezi nimi např. Průmyslový palác v Královské oboře, Petřínská rozhledna, lanová dráha vedoucí z Malé Strany na Nebozítek a druhá od vltavského břehu na Letnou, či betonová Křížíkova fontána osvětlená obloukovými lampami⁵⁷.

Ke konci 19. století Praha vyčerpala veškerý stavební prostor a navíc čelila problému vylidňování a s tím spojenému odtoku financí. V další expanzi jí bránila existence samostatných předměstí a obcí v jejím bezprostředním sousedství, které sloučení houževnatě odmítaly a to i přesto, že by jim získaly možnost napojit se na pražské rozvodné sítě a dokonce převést na město své dluhy⁵⁸. Děsila je však ztráta správní samostatnosti a zvyšování činžovní daně, které představovalo trn v oku movité vrstvě obyvatelstva jednotlivých obcí⁵⁹.

Předměstí v té době představovala hospodářské zázemí, které již teoreticky bylo součástí Prahy a těžilo z její bezprostřední blízkosti, udržovalo si však i nadále svou samostatnost. Patrně nejvýznamnějšími obcemi tohoto typu byly Smíchov, Karlín, Královské Vinohrady a Žižkov.

Karlín byl založen v roce 1817 na pozemcích demoličního pásu, a proto se zde nacházela především zahradnický obdělávaná půda produkující ovoce a zeleninu pro potřeby nedaleké Prahy. Fyzická hranice mezi Karlínem a Prahou zanikla až zbořením barokních hradeb v 70. letech ale fakticky neexistovala ani předtím, protože od roku 1847 zde stála pražská plynárna, která zásobovala svítiplynem lampy osvětlující ulice vnitřní Prahy.

Obec Smíchov vznikla na území předměstských zahrad, parků a letohrádků. Prošla dynamickým rozvojem a v době spojení s Velkou Prahou na počátku 20. století se jednalo o rozvinutou průmyslovou čtvrť, kde se nacházelo množství prosperujících továren rozličných průmyslových odvětví – textilky, porcelánka, pivovar, strojírenské a železárenské podniky a mnoho jiných. Spojení s Prahou předměstí podmínilo dokončením rozestavěných a

⁵⁶ BĚLINA, Pavel et al.. Dějiny Prahy. II. Od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti. str. 125

⁵⁷ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 514

⁵⁸ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 503-504, 527, 530, 542 - 543

⁵⁹ Na území hlavního města neustále stoupala cena stavebních parcel. Ve chvíli, kdy na drahé parcele chtěl někdo stavět, zvýšily se mu pochopitelně stavební náklady. Od výše těchto stavebních nákladů se pak odvíjela činže a od ní zas výsledná hodnota činžovní daně. Jednoduše lze říci, že čím dražší byl stavební pozemek, tím vyšší se z budovy na něm postavené odváděla činžovní daň. (PEŠEK, Jiří: Od aglomerace k velkoměstu: Praha a středoevropské metropole 1850 – 1920. 1. vyd. Praha. Skriptorium, 1999. ISBN 80-86197-09-3. str. 148 – 150)

naprojektovaných staveb i splacením obrovského dluhu. Prahu tak tento krok stál nemalé výdaje, na druhé straně se jí však otevřely stavební možnosti na území na levém břehu Vltavy.

Na příkladu Vinohrad a Žižkova lze demonstrovat rychlost, s jakou se Praha ke konci století adaptovala do role moderního velkoměsta. Obec Královské Vinohrady byla konstituována v roce 1849, čistě z potřeby vymezit území za novoměstskými hradbami, ležící vprostřed polí. Až do 70. let, tj. do doby kdy bylo zrušeno demoliční pásmo, to bylo místo, kam Pražané vyjížděli na vycházky a za zábavou všeho druhu⁶⁰. Neexistoval důvod k tomu, aby se sem někdo stěhoval.

Se stržením hradeb a zrušením demoličního pásma se však situace téměř ze dne na den změnila a Královské Vinohrady zachvátila horečnatá stavební činnost. V pásu táhnoucím se podél hranic s Novým Městem vyrůstaly moderní činžovní domy jako houby po dešti⁶¹. V roce 1875 dosáhla obec již takové rozlohy a počtu obyvatel, že se od ní odtrhl samostatný Žižkov – svérázná proletářská obec obývaná továrním dělnictvem a pražským nádenictvem. Na přelomu 70. a 80. let se Vinohrady staly městem a díky obrovskému toku financí ze stavební činnosti, který plynul do městské pokladny, si mohly dovolit dláždít ulice, investovat do vlastní vodovodní sítě a začít budovat reprezentativní jádro města v podobě výstavního Purkyňova náměstí s radnicí, křesťanským chrámem sv. Ludmily a Národním domem, kde se konaly veškeré společenské a politické akce a kde zároveň sídlily výchovné a vzdělávací instituce jako např. Sokol, nebo Matice školská⁶².

Vinohradští radní nebývalé těžili z bezprostředního sousedství s Prahou, neboť se v podstatě nemuseli starat o občanskou vybavenost a mohli veškerou pozornost věnovat výstavbě dalších residenčních prostor. Do škol, za lékařskou péčí i za zaměstnáním, dojížděli vinohradští do vnitřní Prahy⁶³. Tato skutečnost ještě zesílila ve chvíli, kdy se na Vinohrady začali stahovat čeští studenti a vyučující z fakult na pražském Karlově. Z asanované Prahy se sem navíc přestěhovala početná židovská komunita⁶⁴.

V prvním desetiletí 20. století se počet obyvatel Vinohrad zvýšil z 53 tisíc na 77 tisíc a město platilo za „nejvelkoměstštější část pražské aglomerace⁶⁵“. V tuhé boji proti připojení ku Praze nakonec rozhodla až euforie z konce první světové války a ze založení samostatného státu, jehož hlavním městem měla být sjednocená Praha⁶⁶. Zákonem o vytvoření Velké Prahy z roku 1922 tak nebyly připojeny jen Vinohrady, ale řada dalších odbojných obcí, mezi nimi i Smíchov a Karlín.

2.2.1.1. V. čtvrt'

Ačkoli se prostitutky pohybovaly vesměs po celé Praze, pomyslným centrem obchodu s láskou a hnízdem všech nekalých živilů, se stala, dnes již románově proslulá, pátá čtvrt' čili židovské město.

⁶⁰ PEŠEK, Jiří: Královské Vinohrady. In: VEIS, Jaroslav at al.. Q.B.F.F.F.S.: Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit = nechť je to k dobru, štěstí, blahu a zdaru: 3. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze. 1. vyd. Praha: 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-87878-05-7. str. 30

⁶¹ PEŠEK, Jiří: Královské Vinohrady. str. 31

⁶² PEŠEK, Jiří: Královské Vinohrady. str. 34

⁶³ PEŠEK, Jiří: Královské Vinohrady. str. 34

⁶⁴ PEŠEK, Jiří: Královské Vinohrady. str. 32

⁶⁵ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. Praha. str. 508

⁶⁶ PEŠEK, Jiří: Královské Vinohrady. str. 38

Až do konce 18. století židovské město obepínaly hradby. Ty ale počátkem 19. století město zbouralo a nahradil je drát nebo šňůra, jež na pomezích místech přetínal ulici⁶⁷. Bylo to místo, kde jako by se zastavil čas. Zatímco okolní Praha šla s dobou a pomalu se z ní stávalo moderní velkoměsto po vzoru Paříže a Vídně, Pátá čtvrť stála netknutá a uchovávala si svůj dokonalý středověký ráz se vším, co k tomu patřilo. Nedlážděné úzké uličky poseté kalužemi, které se po dešti měnily v bahnitá kaliště, se proplétaly mezi zchátralými domky s oprýskanou omítkou. Vlhké zdi páchly zatuchlinou a v nevětraných místnostech vládla plíseň a krysy. Příbytky byly poslepované z přístavků, pavlačí, ochozů a vikýřů, vpité jeden do druhého, sklánějící se nad ulicí. Hustá zástavba bránila slunečním paprskům prodrat se až na dno tohoto zvláštního labyrintu staveb a proto zde nerostly žádné stromy a nezakládaly se zahrady. Jediným místem prostým zástavby tak byly hřbitovy a i na nich se pro nedostatek místa ve svébytném duchu vztyčoval jeden náhrobek vedle druhého.

Obyvatel měla Pátá čtvrť na tak malé území, Rippellino udává 93 tisíc metrů čtverečních⁶⁸, obrovské množství a jejich počet stále rostl. Židé – původní obyvatelé ghetta – se z velké většiny přestěhovali ze špíny a stísněných uliček do prostorných residencí v jiných částech města hned po zbourání zdi ghetta. Místo, které celá staletí obývali děti Izraele tak získalo zcela nové nájemníky. Začala se do něj stahovat lůza z širokého okolí. Stalo se „útočištěm galerky a ztroskotanců, útulkem nevěstek, zaslíbenou zemí vandráků a darebáků, brlohem smilstva.“⁶⁹

Vedle zástupců pražského polosvěta bylo však ghetto i nadále domovem hrstky Židů. I přes viditelný morální úpadek, zde zůstali bydlet ortodoxní věřící. Pro jejich zvláštní způsob života pro ně zřejmě jinde nebylo místo a navíc zůstali v blízkosti svých synagog – v židovském městě prý jedna připadla na každých deset domů. Prazvláštní atmosféru čtvrti tak ještě dokreslovaly „monotónní litanie sobotních modliteb, linoucí se ze synagog“⁷⁰.

Po setmění se Pátá čtvrť měnila v revír nočních žvlů. Siluety padlých žen se rýsovaly snad v každém okně, před vraty postávaly jejich kolegyně, které vrhaly svůdné pohledy a vyhrnovaly sukňe na každého, kdo prošel kolem. Právě zde se nacházely ty vůbec nejhorší hampejzy a tak i jejich osazenstvo nepřekypovalo půvaby – byly to „staré doroty, děvky na penzi, kterým obnažená, svrastělá prsa padala až k loktům“⁷¹. Uličkami osvětlenými měkkým světlem plynových luceren se ozýval opilecký řev, ze dveří lokálů se linul bujarý hlahol smíšený s vysokým ženským smíchem, pištěním prostitutek a cinkotem sklenic, sem tam přerušeny zvuky rvačky.

Před jeho asanací to byla jediná pražská čtvrť, která si až do poloviny 19. století zachovala svůj středověký ráz. Byla to špinavá síť křivolakých uliček, kam se stahovala ta nejchudší společenská spodina. Židé – původní obyvatelé bývalého ghetta – se díky svým obchodnickým schopnostem mohli z většiny odstěhovat do jiných částí Prahy, přesto se našli tací, kteří své staré domovy neopustili. Pátá čtvrť se tak stala městem ve městě se svéráznou atmosférou a obyvateli. Dařilo se v ní nemocem, kriminalitě i obchodu s veteší a sexem.

⁶⁷ RIPPELLINO, Angelo Maria. *Magická Praha*. 1 vyd. Praha: Agro, 2009. ISBN 978-80-257-0191-1. str. 141

⁶⁸ RIPPELLINO, Angelo Maria. *Magická Praha*. str. 132

⁶⁹ RIPPELLINO, Angelo Maria. *Magická Praha*. str. 142

⁷⁰ RIPPELLINO, Angelo Maria. *Magická Praha*. str. 146

⁷¹ RIPPELLINO, Angelo Maria. *Magická Praha*. str. 146

2.2.2. Prostituce v ulicích

Prostitutky, které „lovily“ své klienty a pracovaly rovnou na ulici, v parku, na nábřeží či v temných zákoutích města⁷², patřily k nejubožejším stvořením, na jaké se dalo v rámci městské prostituce narazit. V „hotelu strom“ či „hotelu most“, jak svému působišti s ironií říkaly, neexistovalo nic, co by se jen vzdáleně podobalo hygieně, ženy samotné chodily ve špinavých a často otrhaných šatech z druhé i třetí ruky a na kolemjdoucí pokřikovaly pobuřující narážky, šokovaly je obscénními gesty i výrazným líčením⁷³. Riziko, kterému se muž, kupující jejich zboží vystavoval, ať už je řeč o případné nákaze, okradení, či odhalení, ale bylo plně vyváženo jeho cenou – prostitutky úřadující v ulicích byly zdaleka nejlevnější a ochotně splnili zákaznicko-přání za směšně malou částku. V Praze na ně bylo možné narazit především v dělnických čtvrtích a u vojenských kasáren tj. v Karlíně, na Smíchově a na Žižkově.

Co do počtu byly prostitutky vydělávající si přímo na ulici největší skupinou a dělily se na dvě kategorie – na volné a divoké. Volné se přezdívalo těm, které byly řádně registrované na policii, vlastnily zdravotní knížku a pravidelně docházely na lékařské prohlídky tak, jak to vyžadoval zákon. Divoké, kterých bylo podstatně víc a jež z pochopitelných důvodů nejsou součástí statistik, byly ty, co se prostitucí živily ilegálně. Mezi oběma skupinami panovala rivalita a divoké nevěstky se tak nedostávaly do křížku jen s policií, ale často i s pasáky a ostatními živly, jejichž podnikání svou existencí do jisté míry ohrožovaly.

Život pouliční prostitutky, lhostejno zda volné, nebo divoké, nebyl žádný med. Na rozdíl od svých kolegyn z nevěstince měla mnohem víc starostí už jen proto, že si zákazníky musela shánět sama. To bylo jak fyzicky náročné, vezmeme-li v úvahu dlouhé postávání a korzování ulicemi, eventuální nepřízeň počasí v podobě nízkých teplot a deště, nebo nutnost být neustále na pozoru před případnou hlídkou, tak i nebezpečné. Při svých toulkách totiž mohla narazit na agresivního, či opilého zákazníka, případně se dostat do křížku s konkurencí. Z tohoto důvodu chodily nevěstky zpravidla minimálně ve dvojici, nebo v doprovodu svého patrona. Nebylo také výjimkou, že kromě sebe živila ještě svého pasáka, manžela nebo jiného rodinného příslušníka. Zákazníky lákaly vyzývavými pohledy, lacinými hláškami, nebo dokonce příběhy vzbuzujícími soucit. Předstíraly například strach ze zlého otce, stěžovaly si na to, že ztratily klíče, nebo že v cizím městě zabloudily.

Panuje zažitě přesvědčení, že pouliční prostitutky vyrážely poohlédnout se po zákaznících do svého rajónu až k večeru, či po setmění. Ve skutečnosti tomu ale bylo jinak. Je pravda, že pracovaly zejména v pozdních odpoledních a večerních hodinách, ale tzv. na číhanou chodily přes den. Největší šanci ulovit zákazníka na večer měla nevěstka přes poledne během obědové pauzy a pak kolem čtvrté hodiny, v době kdy se lidé vracejí domů z práce. Kolem poledního posedávaly vymóděné v kavárnách a dlouhé hodiny usrkávaly černou kávu. Pokud k nim někdo přisedl, nechaly se pozvat na sklenku likéru spolu s něčím sladkým k zakousnutí. Při jídle se svými hostiteli laškovaly a vedly koketní plytké rozhovory, přičemž si dávaly dobrý pozor, aby neprozradily něco osobního. Večer pak patřil dostaveníčkům nasmlouvaným u kávy. Mohlo se pochopitelně stát, že se jí přes den nedařilo. To pak byla odkázaná pouze na noční lov. Pokud se ale nevěstka činila, mohla pánů stihnout za večer hned několik.

Přesto, že se pražské ulice v dobách zlaté éry prostituce nevěstkami jen hemžily, většina se jich po ulicích pohybovala jen za účelem získání dalšího zákazníka, kterého si namísto radovánek v temném zákoutí ulice, odvedla do bytu, nebo nedalekého hotelu. Jen

⁷² LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 65

⁷³ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 65

vzácně se jednalo o zákazníkův byt, protože pokud zavedl prostitutku k sobě domů, dával všanc vlastní dobrou pověst a odhalením lokality svého bydliště také riskoval neodbytnost a případné vydírání ze strany nevěstky či jejího ziskuchtivého pasáka. Byt, kam se společně uchýlili, proto ve většině případů vybírala nevěstka a jen výjimečně se jednalo o byt v jejím vlastnictví. Mnohem pravděpodobnější bylo, že jej užívala s několika dalšími kolegyněmi a společně se skládaly na tučné nájemné a na účty za praní a žehlení prádla, úklid a plyn. Bytnou byla obvykle přestárlá prostitutka, jež se pro svůj věk již nemohla vrátit do terénu a příjmy jí tak plynuly pouze z pronájmu a podílu, za který svým nájemnicím dohazovala zákazníky, nebo obstarávala občerstvení a alkohol. Jednalo se o malé bytečky s kuchyní a jedním pokojem, kam si nájemnice přiváděly své zákazníky. Byly úsporně a neosobně zařízené – nezřídka byla jeho jediným vybavením postel, skříňka s umyvadlem a stolek s židlí – nevětrané, potmělé a s těžkým oděrem silného květinového parfému, který měl překrýt zatuchlinu. Stěny zdobily obrázky svatých, nebo laciné barvotisky, dekorací bylo vhodně umístěné zrcadlo a nějaká soška či váza s péřovou květinou⁷⁴. Stereotypní červená barva a výrazné ornamentální tapety se v interiéru bytů začaly objevovat až od počátku 20. století.⁷⁵

K provozování své živnosti v bytě, musela prostitutka zažádat o povolení na policejním komisařství a to jí bylo uděleno s ohledem na polohu bytu tj. musel se nacházet mimo reprezentativní části města a dál od škol a veřejných budov, a jeho další obyvatele – tam, kde se prostituce provozovala, nesměly bydlet děti. Nevěstka, která si svůj byt nechala takto schválit, se nemusela bát nenadálých policejních kontrol. Ty většinou přicházely na udání pohoršených sousedů a opletačky pak neměla prostitutka, ale majitel bytu, který mohl být obviněn za neodvádění daní ze zisku, jež mu plynul ze spolupráce s prostitutkou. Ve větších městech se byty nevěstek často nacházely v ulicích nedaleko kasáren či nádraží, v dělnických a méně výstavních čtvrtích. V Praze jimi proslula ulice Na Bojišti.

Další možností, kam se se zákazníkem uchýlit, byl hodinový hotel. Jednalo se o podnik, který otevíral až v odpoledních hodinách a nabízel možnost pronajmout si pokoj na jednu či více hodin, případně na celou noc. Hodinová sazba v prvních letech 20. století začínala přibližně na 20 korunách, celá noc přišla návštěvníka o 40 korun draž. Pokud se zákazník rozhodl pro tuto variantu, pokládalo se za samozřejmost, že zaplatí jak za pokoj, tak prostitutce za její společnost. K policejním kontrolám v hodinových hotelích docházelo zřídka, zejména na udání. Pokud ale přeci jen k nějaké došlo, dělo se tak až po sedmé hodině ranní a v zájmu hoteliéra proto bylo rizikové hosty s dostatečným předstihem vyprovodit. Dle Nováka⁷⁶ brzy ráno obcházela pokoje pokojská a hosty budila.

Rozdíl mezi hodinovým hotelem a hotelem klasickým spočíval také v tom, že v hodinových hotelích se nedalo zakoupit žádné občerstvení, neboť nedisponovaly žádnou restaurací či barem – konečně jejich klientela se na oběd obvykle nezdržela. Také v nich panovala větší diskrétnost, protože zde nikdo nekontroloval hostovu totožnost. Jediný problém mohl nastat ve chvíli, kdy zákazníkův doprovod nebyl v podniku vítán pro dřívější špatné zkušenosti. Tehdy zasáhl portýr a bez zbytečných prodlev pár vyprovodil.

Hodinovými hotely bylo vyhlášené pražské Staré Město, zejména pak Ungelt a okolí Ovocného trhu, za První republiky se centrem prostituce stalo Václavské náměstí se svými kavárnami, hotely a zábavnými podniky. Na hodinové hotely bylo možno narazit také

⁷⁴ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 73

⁷⁵ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 71

⁷⁶ NOVÁK, Jaromír. Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy. Praha: Rudolf Rejman, 1927. str 21

v městečkách na okraji hlavního města, kam směřovali Pražané za odpočinkem a rekreací tj. do Jiren, na Zbraslav, nebo do Roztok atd.⁷⁷

2.2.3. Prostituce v pohostinství

Provozování erotických služeb bylo v pohostinských zařízeních vždy nelegální – od poloviny 19. století za něj ze zákona hrozila pokuta a v krajním případě i zákaz další činnosti v pohostinství - ale ukázalo se, že je téměř nemožné jej odtud vymýt. Prostředí hospod, nočních kaváren, vináren a barů poskytuje pro tento druh podnikání ideální podmínky - posilující účinky alkoholu, bujará společnost, touha majitele po větším výdělku i příležitost obrát společensky unaveného návštěvníka o poslední minci.

Animírky či kelnerky byly ženy najímané jako servírky nebo sklepnice a jejich úkolem bylo kromě roznášení nápojů také bavit hosty tak, aby se zvětšila jejich útrata a tržby podniku utěšeně rostly. Často neměla číšnice žádný plat a její výdělek závisel na tom, jak se uměla otáčet. Podnik s takovýmto personálem měl k dispozici vždy ještě nějaké prostory, které skýtaly dostatečné soukromí a platícímu zákazníkovi tam byly poskytnuty ony nadstandardní služby. Mohl to být třeba pokojík nad hospodou nebo byt v domě přes ulici, ale i maringotka ve dvoře nebo jen zapadlá ulička, kam vedl zadní vchod. Záleželo na úrovni podniku.

Existovaly ovšem i pohostinství a kavárny, kde „provozovatelé přísně dbali, aby jejich ženská obsluha byla skutečně bez mravní poskvrny.“⁷⁸ Číšnice byly tahákem zákazníků, i když „jen“ obsluhovaly v lokále. Zaměstnávat ženu na této pozici bylo skutečně neobvyklé a už jen to byl pro zvědavce důvod k návštěvě. Pokud byly sklepnice ještě navíc krásné a okouzující (což bylo často jedním z požadavků k přijetí), ze zákazníků se rychle stávali štamgasti. Obzvláště to platilo pro místa, jimž vládla ruka spořádané ženy majitelky. V Praze byla vyhlášenou kavárnou jak pro své lahodné nápoje, tak pro půvabnou obsluhu, kavárna V Templu v Celetné ulici. Vedla jí koncem 19. století vdova po kavárníkovi a potrpěla si na dobré jméno svého podniku. Její zaměstnankyně obsluhovaly hosty oblečené v černých šatech s bílou zástěrou a s černou stuhou ve vlasech⁷⁹.

Podniky, kde pracovaly ženy, měly obecně větší návštěvnost a tím pádem tržby. Byly zkrátka zákaznický atraktivnější. Navíc pokud si zaměstnankyně občasně nebo i pravidelně přivydělávaly prostitucí, představovaly i jakousi „bezpečnější“ alternativu k veřejným domům. To proto, že jejich nejvýnosnější artikl – prodejná láska – se z pochopitelných důvodů nikdy neobjevil na jídelním lístku a tedy nikdo, ani zákazník, ani provozovatel, nemohl být nařčen, že uvnitř k něčemu takovému skutečně dochází. I přesto však byly u podniků s dámskou obsluhou stížnosti a udání od pobouřených sousedů, závistivých konkurentů i nespokojených klientů, téměř na denním pořádku.

Prostituce v pohostinských podnicích měla i své stinné stránky. Číšnice se vyhýbaly registraci a nedocházely na pravidelné lékařské prohlídky, takže když onemocněly, nikdo na jejich nemoc nepřišel, dokud nepřešla do akutního stadia. Tím bylo ohroženo nejen dobré jméno podniku, ale i rozpočet stavovských spolků sdružujících číšníky, z jejichž pokladen plynuly prostředky na léčení prostituujících se číšnic. Navíc v očích společnosti nebyla pozice

⁷⁷ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 72

⁷⁸ ALTMAN, Karel. Zlatá doba štamgastů pražských hospod. 1. vyd. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-092-9. str. 139

⁷⁹ ALTMAN, Karel. Zlatá doba štamgastů pražských hospod. str.139

číšnice profesí vhodnou pro ženu, lhostejno zda a jak si přivydělávala bokem. Neshodovalo se totiž s představou cudné zachovatelky rodu, jak byla popsána v jiné části této práce.

Podle zpráv z dobových novin⁸⁰, které pobouřeně informují o hanebnostech, jež se v množství podniků odehrávaly, můžeme soudit, že výskyt prostituce v podnicích, kam se primárně chodilo za jídlem a pitím, případně pak za jiným druhem společenského vyžití než za koupí sexuálních služeb, byl jevem zcela běžným a tyto pohostinství se tak staly silným konkurentem nevěstinců. O něco později, „v letech první světové války, hranice mezi nevěstinci a pohostinstvím s ženskou obsluhou přestala v podstatě existovat“⁸¹. Jakmile tedy došlo k vydání aboličního zákona v r. 1922, převzaly štafetu veřejných domů zavedené vinárny, bary a noční kavárny s dámskou obsluhou.

Ve dvacátých letech vznikl v nočních barech zcela nový druh placené společnice – tzv. bardáma. Takto zaměstnané ženy byly vlastně neregistrovanými prostitutkami, které ale, na rozdíl od těch registrovaných, měly fixní plat, který se ještě navyšoval podle toho, jak se bardámě během večera dařilo a do jaké míry byla zběhlá v tzv. „vurzlování“⁸². Od chvíle, kdy byla pozvána ke stolu a přisedla k zákazníkovi, měla nárok na procenta z další hostovy útraty. Pobízela proto hosta k pití a sama se od něj nechávala zvát na skleničku šampaňského stříku. Číšník, který jí byl vždy po ruce, svědomitě přinášel na stůl ty nejvybranější pochoutky, jaké mohl jeho podnik nabídnout. Údajně prý bardáma zvládla za večer vypít i 40 sklenic stříku⁸³, než zavěšená do zákazníka odešla hledat soukromí. Cena tohoto nápoje se pohybovala mezi 10 a 20 korunami za kus, a tak to vskutku nebyla levná zábava. Za své erotické služby mohla obdržet i stokorunu, takže ve výsledku si ve vydařený večer nemohla na nízký výdělek stěžovat ani ona, ani její zaměstnavatel.

Rozdíl mezi číšnicí a bardámou tkvěl nejen ve fixním platu bardám, ale také v tom, že bardáma nebyla k prostituci ničím a nikým nucená. Platili ji pouze za to, že dělala mužům v čalouněných boxech společnost. Pokud se rozhodla, že nechá věci zajít ještě dál, byla to její volba. Nesměla tak ale učinit před třetí hodinou ranní, aby vrchnímu nebrala tržbu. Toho se také před odchodem z podniku v hrané slušnosti dovolila a po příchodu odevzdala podíl, který mu náležel za zprostředkování zákazníka.

Jak to v takovém baru vypadalo? Příšeří, ve vzduchu se vznášel modravě mléčný oblak tabákového dýmu, hrála hudba. Na parketu se do jejího rytmu natřásaly ve dvojicích bardámy a házely očkem po volných hostech. V honosnějších podnicích se zaváděly tzv. *chambres séparées*, čili místnost více či méně oddělená od zbytku podniku a mající samostatný vchod. Byly zde hlavně proto, aby se návštěvník měl kam uchýlit k diskrétní zábavě v úzkém kruhu přátel, nebo měl soukromí při sblížení s dámou, s níž nechtěl být jinde viděn⁸⁴.

2.2.4. Prostituce v nevěstincích

Na rozdíl od ulice a libovolného typu pohostinského zařízení, kde prostituce je jen vedlejším produktem, třešničkou na dortu či vadou na kráse, je nevěstinec místem, jehož „vlastním a jediným cílem je pouze obchod se sexem.“⁸⁵ Zákazníci si sem chodí kupovat

⁸⁰ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 109 - 110

⁸¹ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 116

⁸² LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 115

⁸³ NOVÁK, Jaromír. Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy. str. 19

⁸⁴ ALTMAN, Karel. Zlatá doba štamgastů pražských hospod. str.78

⁸⁵ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 79

pohlavní styk prostý emocí. Je to v podstatě jediné místo, kde k takovému prodeji dochází zcela nepokrytě a otevřeně.

Úroveň služeb, vybavení a udržovanost nevěstek se lišila podnik od podniku a vždy odpovídala požadavkům většinové klientely toho kterého nevěstince. Záleželo na zákazníkově „vkusu, sociálním postavení a finančních možnostech.“⁸⁶.

Mezi ty nejluxusnější patřily domy, které navštěvovali zbohatlíci, pražská smetánka a muži, jimž v žilách kolovala modrá krev. V takovém salónu se host nemusel ani potkat s ostatními návštěvníky, pokud nechtěl⁸⁷ – diskrétnost a soukromí zde byly nejvyšší prioritou. Chodili se sem bavit a čerpat inspiraci úspěšní umělci a spisovatelé. Mladí dědicové nejbohatších pražských podnikatelů zde poprvé okusili tělesné slasti.

Jakmile prošel vstupními dveřmi, ocitl se host v salónu, kde mu žoviální postarší dáma, žena která měla dívky na starost, představila své chráněčky. Salón byl prostor, který doslova sálal přepychem – zlaté lustry, mramorové stolky, měkké koberce, broušené vázy, ornamentální tapeta, vyřezávané rámy obrazů i zrcadel, plyšem potažený nábytek⁸⁸. Lesk a pohodlí – dvě slova, která tyto prostory vystihovala. Host se zde mohl občerstvit nápojem i vybranými lahůdkami a v poklidu konverzovat se slečnou svého srdce předtím, než se spolu vytratili na pokoj, nebo se svými hosty. Separé, kde se vše podstatné odehrávalo, bylo se vším plyšem, sametem, nebesy a zrcadly neméně luxusní. Muselo splňovat jediný požadavek – nesmělo do něj být vidět z ulice a jeho povinnou výbavou bylo dle vyhlášky hygienické zařízení s bidetem⁸⁹.

Nejproslulejšími pražskými nevěstinci se mohlo pochlubit Staré Město. Zde se v Rabínské ulici nacházel podnik Leopolda Friedmanna a v Kamzíkové uličce za Karolinem pak věhlasný Godschmiedův nevěstinec, kam chodili jen ti nejvýznamnější, nejbohatší a nejurozenější muži.

Méně okázalé, nabízející menší dávku soukromí i luxusu, byly nevěstince s útulnou atmosférou rodinného penzionu. Jejich pravidelné návštěvníky z řad studentů a majitelů malých živností⁹⁰ vítalo rudé světlo lucerny, zavěšené u vchodu⁹¹. Zařízeny byly také o něco skromněji, např. celé hudební těleso, na které mohli hosté narazit v nejdražších nevěstincích, nahradil klavír či hráč na harfu⁹². Ještě levnější byly podniky určené nemajetným zákazníkům, které se obvykle nacházely v dělnických čtvrtích. O jakékoli anonymitě zde nemohla být ani řeč, nicméně i tak bylo soukromí učiněno za dost v podobě velmi skromných pokojíků. Prostitutky v takových podnicích posedávaly v lokále na lavicích hned u stolu hostů. Popíjely s nimi, žertovaly, laškovaly a bavili je⁹³.

Poslední a vskutku tou nejhorší kategorií nevěstinců byly hampejzy a nálevny v okrajových částech města určené pro klientelu, která musela v dlani obracet každou minci – pro opilce, městskou spodinu, ztracené existence. V takových podnicích v podstatě neexistovalo místo, kam by se mohl pár uchýlit, aby nebyl rušen. Prostitutky, zasloužilé a unavené životem, oproti holkám v lepší čtvrti již stařeny, se střídaly na rozvrzané posteli se

⁸⁶ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 93

⁸⁷ LENDEROVÁ, Milena. Prodejná láska v časech barona Nádherného. str. 138

⁸⁸ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. 1 vyd. Praha: SNKLU, 1964. str. 13-14

⁸⁹ LENDEROVÁ, Milena. Prodejná láska v časech barona Nádherného. str. 146

⁹⁰ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 93

⁹¹ „Povinnost rudého světelného označení veřejného domu byla zavedena roku 1862.“ (Boj lásky prodejné str. 138-139)

⁹² LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 99

⁹³ LENDEROVÁ, Milena. Prodejná láska v časech barona Nádherného. str. 139

slamníkem v koutě lokálu, kterou od zbylých hostů odděloval jen látkový závěs⁹⁴. Alkohol tu tekł proudem a o hygieně také zřejmě nemohla být řeč.

Do nevěstince se ženy dostávaly různě. Buď přišly samy, a pokud ještě nebyly registrované, měl provozovatel podniku povinnost je registrovat na příslušném úřadě, nebo se nabíraly na ulicích od kuplířů, případně pomocí dvojsmyslných inzerátů.

Ať už se ale do nevěstince dostaly jakkoli, přijetím do nového zaměstnání se jejich život značně proměnil. Nově přijatá prostitutka se stala součástí společenství lidí, kteří ve vykřičeném domě žijí, členem týmu. Od chvíle, kdy překročila práh domu, vzdala se své osobní svobody a ve všem musela poslechnout svého nového zaměstnavatele. Ten „rozhodoval o způsobu jejího života, náplni pracovního dne, příjmech, jídlu a nápojích, ba i o jejím vnějším vzezření.“⁹⁵ Na oplátku získala střechu nad hlavou a byly jí zajištěny takové životní podmínky, jaké by si sama nikdy nezařídila. Nově přijaté prostitutky dostaly své umělecké jméno, musely si osvojit nové rituály, chování i speciální profesní žargon⁹⁶. Denní řád byl pevně daný. Podnik se probouzel kolem desáté hodiny, následovala očista. O hodinu později se všechny ženy sešly u společné snídaně, po níž následovalo šlechtění zevnějšku. Před i po obědě, který měl charakter sváteční hostiny, měly ženy osobní volno a krátily si čas obvykle četbou, zpěvem, hraním na klavír, nebo vycházkami v doprovodu svého zaměstnavatele, případně se jim věnoval kadeřník či manikérka⁹⁷. Podniky otevíraly v osm, nebo v devět hodin po večerních modlitbách.

Dámy se svým nástupem do nevěstince stávaly spotřebním zbožím. Tím hlavním, co v odvětví prostituce především prodává, je krása a novost. Mezi jednotlivými podniky habsburské říše proto fungoval obchod s nevěstkami. Ve chvíli, kdy dáma strávila v jednom městě určitou dobu, stala se pro zákazníky nezajímavou. Vše už bylo objeveno a nemohla ničím překvapit. Majitel nevěstince se tedy dohodl s konkurencí a prodal dámu do podniku, kde se okamžitě dostala do středu zájmů a její služby šly doslova na dračku. To se po určité době zas opakovalo. Žádoucí však byla jen do té doby, než se tento životní styl nedobrovolného kočování Evropou podepsal na jejím zevnějšku či dokud se nenakazila pohlavní nemocí. Jedna dáma tak sjezdila celé Rakousko-Uhersko, než jí jako sešlé třicátníci zbyl jenom chodník.

2.3. Sociální pozadí prostituce

2.3.1. Původ prostitutek a okolnosti, které je k prostituci přivedly

K prostituci se uchýlovaly mladé dívky pocházející z poměrů prakticky napříč celým společenským spektrem, byť narazit na prostituující se děvče původem z vyšších kruhů byla opravdová vzácnost. Zpravidla se jednalo o dívky z nižších vrstev tj. z řad dělnictva, z řemeslnických rodin a z prostředí zemědělského proletariátu. Často se na dráhu prostituce vydávala také děvčata z početných rodin malých živnostníků a nižších úředníků. Vůbec nejnáchylnější k této profesi pak byli sirotci, dcery opilců či prostitutek a chudina⁹⁸. Nebylo ani výjimkou, pokud si prodejnou láskou přilepšovaly tovární dělnice, švadleny, prodavačky,

⁹⁴ LENDEROVÁ, Milena. Prodejná láska v časech barona Nádherného. str. 139

⁹⁵ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 98

⁹⁶ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 98

⁹⁷ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 100

⁹⁸ SVOBODOVÁ, Blanka. „Portrét“ nekonesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. In: PEŠEK, Jiří, LEDVINKA, Václav. Ponížení a odstrčení: Města versus katastrofy. 1.vyd. Praha: Skriptorium, 1998. str. 122 - 123

číšnice, či dokonce vdané ženy z nemajetných rodin. Všechny tyto ženy se však prostituovaly pouze příležitostně v závislosti na množství finančních prostředků, jimiž momentálně disponovaly⁹⁹.

Většina pražských prostitutek neměla v hlavním městě trvalé bydliště, neboť pocházela z venkovských okresů, menších městeček v jiné části země nebo ze zahraničí – převážně z ostatních zemí Rakouska¹⁰⁰. Ačkoli na venkově panovala značně uvolněnější morálka, protože se zde lidé tolik neztotožňovali s měšťanskou představou ideálu ženské asexuální cudnosti, obecně platilo, že čím dále se prostitutka od své domovské obce nacházela, tím bezpečněji a uvolněněji se cítila. Nevěstky chovaly ke svému rodišti velmi silnou citovou vazbu, a proto se děsily konfrontace s bývalým životem i ostudy, která by je čekala, pokud by rodina a sousedé zjistily, čím se v Praze živí.

Důvodů, proč se nevěstkami stávaly ženy z prostředí proletariátu a z venkova, je hned několik. V první řadě byla na vině nízká úroveň vzdělanosti. Nedostatek rozumové a morální výchovy v životě mladé dívky totiž značně ovlivnil utváření jejího hodnotového žebříčku, kritérií mravnosti i její chování¹⁰¹. Nevzdělaná děvčata byla naivní a snadno manipulovatelná, měla pokroucenou morálku a upřednostňovala materiální hodnoty před duchovními. Typicky se u nich rozvinula lhostejnost k pohoršení společnosti a životní cynismus. Výjimkou nebylo ani vytvoření agresivně obhajované představy velebící veškeré výhody povolání lehké holky spojené s negativním postojem k „počestným“ zaměstnáním s dlouhou pracovní dobou a nízkým výdělkem.

Poměrně velká část pražských prostitutek – celá jedna čtvrtina – byla z poloviny, nebo úplně, ngramotná. Objevoval se u nich dokonce i jev zvaný „reanalfabetismus“¹⁰². Takové ženy se v raném školním věku sice naučily základním civilizačním dovednostem, jako je psaní a čtení, nicméně díky tomu, že musely školní docházku záhy ukončit, zpravidla kvůli nepříznivým rodinným i majetkovým poměrům, tyto schopnosti postupem času ztratily a v dospělosti se pak neuměly ani podepsat. To jim pochopitelně moc pracovních příležitostí neotvíralo.

Většina zaměstnaných žen v 19. století i tak pracovala na pozicích, které nevyžadovaly žádnou užší kvalifikaci ani speciální vzdělání. Nízké nebo žádné nástupní požadavky ale znamenaly žalostný plat. Pracující ženy tak dělaly všechno proto, aby si platově polepšily, byť jen minimálně. Většinou to znamenalo udržovat milenecký poměr se svým nadřízeným, pro kterého byly snadným cílem sexuální touhy, vydírání a obtěžování. Takové ženy byly lehce nahraditelné a jen vzácně se stávaly opravdovými partnerkami svého vedoucího – spíše než nabídky sňatku se dočkaly výpovědi. V případě, že po vynuceném odchodu ze zaměstnání nemohly sehnat jiné místo, jediným východiskem k zajištění vlastní existence se nezřídkou stala právě prostituce¹⁰³.

Rizikovou skupinou byly také dívky pracující jako služebné v rodinách z vyšších společenských kruhů. Obvykle pocházely z venkova, mnohdy dokonce z movitých rodin statkářů, a do města chodily na „zkušenou“. Práce služebné znamenala příchod do cizího

⁹⁹ SVOBODOVÁ, Blanka. „Portrét“ nekonesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. str. 122

¹⁰⁰ PEŠEK, Jiří: Nekonesované pouliční nevěstky města Královských Vinohrad na počátku 20. století. In: PEŠEK, Jiří, LEDVINKA, Václav. Ponižení a odstrčení: Města versus katastrofy. 1.vyd. Praha: Skriptorium, 1998. str. 130

¹⁰¹ SVOBODOVÁ, Blanka. „Portrét“ nekonesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. str. 124

¹⁰² LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 126

¹⁰³ SVOBODOVÁ, Blanka. „Portrét“ nekonesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. str. 122 - 123

prostředí, přerušeni starých sociálních vazeb s rodinou a přáteli a mnohdy i necitlivý přístup ze strany zaměstnavatele. Volný čas takové dívky trávily s přítelkyněmi, na bujarých zábavách, nad skleničkou něčeho ostřejšího či v pánské společnosti. Připočteme-li k tomu všemu ještě poměrně nízký věk služebných – obvykle odcházely z domova v šestnácti letech – jejich nezkušenost a dětskou naivitu, nelze se divit, že snadno sedly na lep kuplířce, nebo se ocitly v nesprávně společnosti, odkud chyběl už jen krůček k prodejné lásce.

Nezanedbatelné množství žen se ale pro dráhu nevěstky rozhodlo zcela svobodně. Nikoli však pro vlastní neukojitelný sexuální apetit, ale zcela prakticky a po důkladném zvážení vlastních možností – jednoduše daly přednost relativně snazšímu výdělku před špatně placenou těžkou fyzickou prací dělnice¹⁰⁴. Profesionální prostitutka si mohla za den vydělat i 20 korun, což odpovídalo platu univerzitního profesora¹⁰⁵. Nutno ale podotknout, že i přes vysoký příjem prostitutky bohaté nebyly - většinu svého výdělku totiž ještě téhož večera prohýřily. Dalším a neméně významným lákadlem bylo, vedle financí, také pozlátka, elegance a nádhera, jimiž se mohl pochlubit svět nočních podniků, v němž žily herečky, zpěvačky i zaměstnankyně luxusních nevěstinců. Touha patřit do něj, stát se jeho součástí a být obdivována pro krásu i schopnosti, byla mnohdy silnější než morální zábrany, obzvláště pak u těch dívek, které se s tímto prostředím již dostaly do styku¹⁰⁶.

Prostituce se nejčastěji stávala obživou žen, které si prožily těžké životní období a v zájmu zachování vlastní existence, potažmo existence celé rodiny, jim nezbývalo nic jiného než se uchýlit k nejstaršímu řemeslu. Pomineme-li ženy, jež v prodejné lásce spatřovaly přivýdělek a o nichž byla řeč výše, našly se i nešťastnice, jejichž cesta k prostituci začala nechtěným těhotenstvím, obzvláště pokud k početí došlo při znásilnění, nebo vynuceném styku. Pokud žena otěhotněla mimo manželství, znamenalo to pro ni cejch poběhlice a nemravy, odsouzení a v neposlední řadě i budoucí problém v podobě péče o dítě. Určitým východiskem, ač velmi riskantním, mohl být potrat. Po něm však přicházely výčitky svědomí, a pokud žena neměla podporu ze strany rodiny, tak často končila na ulici, kde jí jediným zdrojem obživy bylo vlastní tělo. Dřív nebo později se pohlavně nakazila, a pokud se před několika měsíčním pobytem v nemocnici prostitucí jen přivydělávala, po propuštění se jí prodejná láska stala jediným živobytím.

2.3.2. Pohlavně přenosné choroby

Důvodů, proč je prostituce povoláním nadmíru rizikovým, je nepřeberné množství. Jedním z nich je i velmi vysoká pravděpodobnost nakažení pohlavní chorobou. Obzvláště se to pak týkalo doby, kdy na venerické pohlavní nemoci, jakými jsou kapavka a příjice, neexistoval účinný lék a nakažení se museli spokojit pouze s babskými radami a nekompetentní péčí léčitelů, jejichž hlavním léčebným prostředkem bylo pouštění žilou, nebo masti vyrobené z jedovatých přísad.

Pro nevěstky byla pohlavní nemoc něco, s čím musely počítat. Faktor, se kterým dříve či později přišly do styku. Nemoc pro ně znamenala drastický zásah do života, protože neohrožovala jen prostitutčino zdraví, ale také celou její existenci. Pokud totiž onemocněla, musela dříve či později na čas zanechat své profese a odebrat se do špitálu, kde v péči doktorů strávila několik dní potažmo týdnů, jak jinak než bez výdělku. Náklady spojené s pobytem

¹⁰⁴ PEŠEK, Jiří: Nekoncesované pouliční nevěstky města Královských Vinohrad na počátku 20. století. str. 131

¹⁰⁵ PEŠEK, Jiří: Nekoncesované pouliční nevěstky města Královských Vinohrad na počátku 20. století. str. 131

¹⁰⁶ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 125

v nemocnici musela navíc uhradit. V případě, že sama neměla dostatek peněz, padala tato povinnost na osobu, která za ni zodpovídala tj. například na majitele nevěstince, nebo někoho z rodiny. Nevěstkám se pro tyto případy doporučovalo uzavřít nemocenské pojištění, které by veškeré poplatky spojené s léčbou pokrylo, případně si podniky na tyto výdaje zřizovaly zvláštní fondy¹⁰⁷. V praxi ale většina prostitutek pojištění neměla, a pokud za ni léčebné výlohy zaplatit její zaměstnavatel, pochopitelně to bylo na dluh. Šance nevěstek na návrat ke spořádanému životu se tak po prodělání pohlavní nemoci rapidně snížila.

Prostředí nemocnice bylo pro každého nakaženého z řad návštěvníků vykřičených domů velmi ponižující. Nástupem do takového zařízení se dotyčná osoba defakto veřejně přiznala k nemoci, na níž bylo ve společnosti pohlíženo s despektem a opovržením. Tato ostrakizace nemocných bránila snahám o zastavení šíření pohlavně přenosných chorob, neboť ve snaze vyhnout se veřejné ostudě nemocní navštěvovali neodborné léčitele a kupovali si jejich diskrétnost. Výsledky takové léčby pak zpravidla nepřicházely, nebo byly přinejlepším velmi diskutabilní. To se však týkalo jen nemocných mužů. Pokud onemocněla neprostituující se žena – obvykle nákazu přinesl do rodiny její manžel, případně se nakazila od milence - ze strachu o svou pověst raději mlčela. Podobný postoj zaujaly i nevěstky - svou nemoc ignorovaly, dokud to bylo jen trochu možné, což v praxi znamenalo do doby, než jim bránila v dalším výkonu jejich povolání tj. dokud se neobjevily vážné a především viditelné zdravotní potíže v podobě syfilické vyrážky nebo zánětu zevních pohlavních orgánů u nemocných kapavkou.

Odmítavý postoj společnosti, nutnost platit za lékařské služby i nezbytná izolace během léčby způsobily, že se nakažení do nemocničních zařízení dostávali obvykle až po zásahu policejních složek. Zde je pochopitelně řeč jen o nejrizikovějších skupinách tj. prostitutkách, vojácích a chudině, nikoli o běžných klientech nevěstek. Změnit tuto neutěšenou situaci a také zmenšit počet nově nakažených mělo zavedení prevence v podobě registrace prostitutek a jejich povinnosti pravidelně se podrobovat důkladné lékařské prohlídce. Zákon z roku 1885¹⁰⁸ nařizoval každé prostitutce nosit u sebe tzv. zdravotní knížku, v níž se evidovala pravidelnost, s jakou lékaře navštěvovala i prodělané nemoci. Pokud zápisy v knížce chyběly, nebo ji nevěstka z nějakého důvodu neměla u sebe, byla automaticky podezřelá z vědomého šíření nákazy, což byl od r. 1852 trestný čin. Knižka obsahovala i „Poučení o příznacích pohlavního onemocnění¹⁰⁹“, které mělo držitelce knížky pomoci provést včasnou diagnózu jak svých vlastních, tak klientových, příznaků a zabránit tak dalšímu šíření nemoci. Zákon nevěstce dokonce umožňoval odmítnout zákazníka s příznaky popsány v knížce, případně pokud byla na rozpacích při jejich stanovování, mohla se poradit se svým zaměstnavatelem¹¹⁰.

V době, o které je v této práci řeč, bylo běžnou praxí, že mladí svobodní muži získávali své vůbec první sexuální zkušenosti v nevěstincích. Návštěva vykřičeného domu byla pro čerstvého maturanta stejně důležitá a ustavující jako zkouška samotná. V souladu s postojem společnosti k sexualitě pak bylo v pořádku, aby k ukojení vlastní sexuální potřeby muž vyhledal služby prostitutky a to dokonce i pokud by již ženatý. Manželčino lože totiž navštěvoval jen za účelem plození legitimních potomků.

Přihlédneme-li tedy k faktu, že nakažená prostitutka vyhledala pomoc lékaře až ve chvíli, kdy jí příznaky nemoci skutečně bránily přijímat další zákazníky a její zákazník teprve v době, kdy ho tělesná slabost připoutala na lůžko, nelze se divit, že procento zastoupení

¹⁰⁷ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostitute za Rakouska i republiky. str. 206

¹⁰⁸ LENDEROVÁ, Milena. Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století

¹⁰⁹ LENDEROVÁ, Milena. Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století

¹¹⁰ LENDEROVÁ, Milena. Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století

nemocných bylo obrovské. Vypovídá o tom také fakt, že počátkem 20. let 20. století, kdy se na území Prahy pohybovalo téměř osm set registrovaných prostitutek, 85 procent z nich prodělalo buď jednu, nebo více závažných pohlavně přenosných nemocí.¹¹¹

Ačkoli se stát snažil s nákazou bojovat, jeho snahy – jakkoli dobře míněné – se míjely účinkem, neboť v pražských ulicích bujela nelegální prostituce, která nepodléhala žádné lékařské kontrole a ignorovala veškerá preventivní opatření byť jen v podobě základní hygieny.

Nejzávažnějšími pohlavně přenosnými chorobami byly na přelomu 19. a 20. století kapavka a syfilis. Dvě venerické nemoci, jež se staly novou metlou lidstva, představovaly obrovský celospolečenský problém, vůči kterému byla tehdejší medicína v podstatě bezbranná.

Syfilis, stejně jako její původce, byla pro lékaře 19. století velkou neznámou¹¹². Nikdo nejenže nedokázal říct, jak dochází k jejímu přenosu či jakým způsobem se nemoc u konkrétního jedince projeví, ale ani zda léky podávané nemocnému skutečně účinkují. Na otázku prevence tak existovala jediná odpověď – vyhýbat se pohlavnímu styku s nevěstkami, které byly celkem po právu považovány za zdroj nákazy. Obecně se vědělo pouze to, že zdrojem infekce jsou tělní tekutiny jako krev, sperma a sekret vylučovaný syfilitickými vředy.

Bezprostředně po přenosu nákazy lékaři doporučovali operativně vyříznout postižené místo tj. například popraskanou kůži v okolí pohlavních orgánů, aby se tak zabránilo šíření nemoci z místa jejího vstupu do dosud zdravého těla¹¹³. Následovala léčba mastmi a injekcemi vyrobenými ze rtuti a jejích solných roztoků, případně užívání jodových tablet¹¹⁴. Jakmile nemoc přešla do svého latentního stádia, lékaři nebyli schopni zjistit, zda je pacient vyléčen či nikoli – nezbývalo tak, než čekat, zda se nemoc ještě projeví.

Posun v léčbě znamenal rok 1905, kdy byl objeven původce syfilidy – bakterie *Treponema pallidum*. O pět let později v roce 1910 byl pak uveden na trh první účinný injekční preparát s názvem Salvarsan¹¹⁵.

Kapavka představovala nebezpeční zejména ve své chronické podobě. Projevovala se hnisavými výtoky a bolestivým močením. Její původce byl znám od druhé poloviny 19. století a zároveň byly popsány veškeré její příznaky. Přesto se však neléčila antibiotiky, nýbrž injekcemi roztoku dusičnanu stříbrného a nemocnému byly naordinovány vlažné sedavé koupele s hypermanganem či jodovou tinkturou¹¹⁶. Lékaři tímto postupem nepochybně nemohli nic zkazit, nicméně pacienta s největší pravděpodobností nevléčili.

2.3.3. Kriminalita spojená s prostitucí

Sklon k páchání zločinu je ovlivněn celou řadou sociálních podnětů, jakými jsou např. výchova, prostředí, ve kterém jedinec vyrůstal i v jakém se v době, kdy zločin spáchal, pohyboval, momentální okolnosti atd. Nelze tedy říci, že by se někdo jako kriminálník rodil – kriminálníkem se člověk stává.

U žen, které se - ať už dobrovolně, nebo přinuceny okolnostmi – živí prostitucí, je větší pravděpodobnost k spáchání trestného činu dána už jen tím, že samotná prostituce je oblast

¹¹¹ LENDEROVÁ, Milena. Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století

¹¹² MRÁČEK, František. Atlas chorob příjichných a venerických a spolu náčrt jich chorobopisu a léčení. Praha: Bursík & Kohout, 1899. str. 1 – „Po hříchu nezdařilo se dosud dokázati příčinu a původce její.“

¹¹³ MRÁČEK, František. Atlas chorob příjichných a venerických a spolu náčrt jich chorobopisu a léčení. str. 81

¹¹⁴ MRÁČEK, František. Atlas chorob příjichných a venerických a spolu náčrt jich chorobopisu a léčení. str. 81 - 98

¹¹⁵ LENDEROVÁ, Milena. Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století

¹¹⁶ MRÁČEK, František. Atlas chorob příjichných a venerických a spolu náčrt jich chorobopisu a léčení. str.131

„podnikání“, která se pohybuje na hraně zákona. Prostitutky se navíc na denní bázi dostávají do styku s deklasovanými a kriminálními živly a nezdědka se proto stávají svědky či spoluviničky všemožných trestných činů¹¹⁷. Nejinak tomu bylo i v druhé polovině 19. století, kdy stát prostituci veřejně toleroval a dokonce vytvářel předpisy pro její kontrolu.

Trestné činy, kterých se prostitutky dopouštěly, většinou nebyly nijak dramatické – zpravidla se jednalo o pouhé přestupky¹¹⁸. Vezmeme-li v potaz, že prostitucí se živily převážně ženy, které si standartní cestou nikdy nemohly vydělat dost peněz na živobytí, je pochopitelné, proč jich bylo velké procento zatýkáno pro potulku a žebráctví.

Podle tzv. tuláckého zákona z roku 1885, byl pro potulku vyšetřován každý, kdo u sebe v době kontroly hlídkou neměl vůbec žádnou finanční hotovost a zároveň se ani nemohl prokázat dokladem od současného nebo minulého zaměstnavatele¹¹⁹. Takový člověk mohl být zároveň obviněn z žebroty tj. z žebrání peněz na veřejných místech a spoléhání se na dobročinnost ostatních, zatímco sám pro vlastní lenost nepracuje¹²⁰. Cílem policejních hlídek tak v první řadě nebyla perzekuce chudiny, jako spíše snaha zabránit příživnictví. Přesto však byly „známé firmy“ kontrolovány preventivně a s gusem.¹²¹

Vedle tuláctví a žebroty existují určité druhy překročení zákona, jejichž pachatelkami se z velké většiny stávaly právě prostitutky, neboť se nějakým způsobem dotýkaly jejich domény tzn. pohlavního styku a rizik s ním spojených. Dvěma nejčastějšími problémům s lehce kriminálním podtextem, kterým musela nevěstka čelit, jsou nákaza pohlavní chorobou a nechtěné těhotenství. Existují nepochybně způsoby, jak takovým „nepříjemnostem“ předcházet. Jsou ale chvíle, kdy je již na prevenci pozdě a většina řešení, která se v takových momentech nabízejí, jako např. potrat, byla v období reglementace nelegální. Zákon, který přímo definoval jednotlivé způsoby společensky nepřijatelného chování a zároveň stanovoval výši trestu pro toho, kdo se jím proviní, byl *Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích* platný od roku 1852.

Zločinu přerušení těhotenství se věnuje celá šestnáctá hlava tohoto zákona, nahlížející vyhnání plodu ze všech možných perspektiv, přičemž ve výši trestů důsledně rozlišuje mezi nevydařeným pokusem tj. ohrožením života nenarozeného dítěte a úspěšným provedením abortu, kde za první zmíněný si nešťastná matka odpykala trest lehkého vězení v délce půl roku až rok, zatímco za usmrcení dítěte jí náležel tuhý žalář trvající jeden rok až pět let.¹²²

Potrat byl, v období o kterém je řeč, podnik nadmíru riskantní a to nejen proto, že to byl čin překračující zákon. Těhotné ženy se svěřovaly do neodborné péče anděličkářek, které zákrok prováděly v naprosto nevyhovujících podmínkách a pomocí improvizovaných nástrojů. Nebylo tak nic neobvyklého, že ženy, jimž byla provedena interrupce, zemřely buď na následky ztráty velkého množství krve, nebo na infekci.

V případě, že se prostitutce dítě přeci jen narodilo, což se stávalo jen zřídka, jednak díky snahám těhotenství co nejdříve přerušit, jednak kvůli neschopnosti udržet plod po množství prodělaných pohlavních nemocí, zákon pamatoval i na případy, kdy novopečená matka své dítě odložila. Tehdy soud posuzoval všechny okolnosti odložení, včetně rušnosti místa, kde

¹¹⁷ NOVÁK, Jaromír. Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy. str. 79

¹¹⁸ SVOBODOVÁ, Blanka. „Portrét“ nekoncesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. str. 125

¹¹⁹ PEŠEK, Jiří: Spisy okresních soudů období 1850 – 1918 jako pramen výzkumu života nižších vrstev obyvatelstva. In: Český lid 73, 1986, 1. str. 13

¹²⁰ Zákon ze dne 24. května 1885 o robotárnách a polepšovných. In: epravo.cz [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=352&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>. §2

¹²¹ PEŠEK, Jiří: Nekoncesované pouliční nevěstky města Královských Vinohrad na počátku 20. století. str. 130

¹²² Zákon ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích. § 144 a 145

bylo dítě zanecháno, jeho stáří a pochopitelně to, zda zemřelo, nebo se jej podařilo zachránit. V nejhrošším možném případě si žena mohla vyslechnout rozsudek v podobě těžkého žaláře po dobu deseti let.

Prevenčí přenosu nakažlivých pohlavních chorob a riziky, které představovaly pro zdraví celé společnosti, se zabýval nejprve paragraf 393 trestního zákona¹²³ a později i celý *Zákon o potírání pohlavních nemocí*, platný od roku 1922¹²⁴. Dle zmíněného paragrafu bylo jakékoli jednání, které způsobí, že se zdravý člověk nakazí pohlavní chorobou, trestáno poměrně vysokou peněžní pokutou ve výši až 25 tisíc korun, nebo pobytem ve vězení po dobu 3 dnů až 3 měsíců. Po zrušení reglementačních opatření ve 20. letech 20. století již nový zákon rozlišoval, zda proviněný rozšířil nemoc úmyslně či z nedbalosti. Viníkovi, který si nebyl vědom svého vlastního zdravotního stavu, bylo soudně přikázáno zaplatit pokutu až 10 tisíc korun, zatímco vědomý rozšiřovatel nemoci putoval rovnou do vězeňské cely, kde si mohl pobýt i tři čtvrtiny roku.

Zákon o potírání pohlavních nemocí dále rozebíral i opatření proti rozšiřování pohlavních nemocí včetně povinného léčení se a osvěty mládeže. Jeho uvedením v platnost také přestala platit veškerá reglementační opatření a byly zrušeny všechny nevěstince, nicméně, poněkud paradoxně, prostituci jako takovou nezakazuje. Poslední oddíl zákona má formu edukativně odstrašující, neboť uvádí obecná fakta o přijíci, kapavce a měkkém vředu a fatalisticky vypočítává možné scénáře průběhu daných onemocnění.

Trestným činem, který jde ruku v ruce s hmotnou nouzí chudiny, je krádež. Pomineme-li krádeže cenných věcí a veškeré přitěžující okolnosti, které mohly zloději vysloužit i několik let za mřížemi¹²⁵, poměrně často se prostitutky dostávaly na policejní stanici za krádeže tzv. mírnějšího druhu tj. takové, které se trestaly pouze jako přestupek několika hodinami případně dny vězení. Aby byla krádež považována za přestupek, nesměla peněžní hodnota odcizeného předmětu přesáhnout částku sto padesát korun. K takovým případům ale docházelo jen výjimečně, protože předměty, které měly prostitutky-zlodějky v hledáčku, jako např. oblečení, obuv, potraviny a zemědělské produkty pro vlastní potřebu, drobné cennosti, nebo kousky uhlí vytroušené podél trati, měly cenu nanejvýš několika korun, obvykle ale spíše desítek haléřů¹²⁶.

Prostitutky každoročně strávily za mřížemi zhruba šest měsíců a to za nejrůznější, zpravidla jen lehké zločiny a přestupky proti dobovým zákonům. Nebylo neobvyklé, aby jediná žena stanula před soudem v jednom roce hned několikrát. Jejich zatýkání probíhalo většinou s odevzdaným klidem a lhostejností, neboť to zkrátka patřilo k věci. Občas se ale z archivních materiálů dozvídáme o výjimkách, kdy rozčilená, životem zklamaná a zoufalá nevěstka kladla strážníkům zuřivý odpor a plivala kolem sebe peprné výrazy urážející jak přítomné muže zákona, tak na pomazanou hlavu císaře pána¹²⁷. Výši trestu, který si nakonec za svůj přečin nevěstka vysloužila, sice vycházel primárně ze znění platného zákona, nicméně velkou měrou

¹²³ Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích

¹²⁴ Usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé o vládním návrhu zákona o potírání pohlavních nemocí. In: psp.cz [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3598_00.htm

¹²⁵ Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích. §171 - 180

¹²⁶ Jiří: Spisy okresních soudů období 1850 – 1918 jako pramen výzkumu života nižších vrstev obyvatelstva. str. 13

¹²⁷ SVOBODOVÁ, Blanka. „Portrét“ nekoncesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. str. 125 - 126

se na něm podílela momentální nálada soudce, chování zatčené před soudem a volná kapacita v okresním vězení, spíše než okolnosti případu a recidivita obžalované¹²⁸.

2.3.4. Společenské vazby prostitutek

Prostitutku nelze správně chápat, pokud jí nezasadíme do odpovídajícího sociálního kontextu. Její bytí bylo ovlivňováno celou řadou lidí, kteří hráli v jejím životě určitou, více či méně důležitou, roli.

Na samém počátku její „kariéry“ stála bezpochyby rodina. Na vzájemném vztahu se pak podepsalo především to, zda otec s matkou věděli, čím se jejich dítě v hlavním městě živí. Obvykle starostliví rodiče neměli ani tušení, že si dcera nevydělává na živobytí poctivou prací služebné nebo tovární dělnice - krutou pravdu se tak dozvěděli až ve chvíli, kdy jim nezvedené dítě přivedla policie, protože byla soudně vykázána z Prahy zpět do své domovské obce. Zůstává otázkou, nakolik mohly být pravdivé historiky o tom, že k prostituci dceru přiměli vlastní rodiče tak, jak tomu bylo v případě Lucie z Macharovy Magdalény¹²⁹, nicméně ani tuto možnost nelze zcela vyloučit.

Neméně významnou osobou v životě každé prostitutky byla její první láska, kterou něžně hýčkala ve svých vzpomínkách. Muž, který byl tím prvním, do něhož se kdy zamilovala, se pro ni stal nedostižným ideálem, synonymem dokonalosti, mužem, s nímž prožila nejkrásnější okamžiky svého života. Bylo příznačné, že ve spojení s ním v sobě živila, ve většině případů nereálnou, představu rodinného života, který jí kvůli nepřízni osudu protekl mezi prsty¹³⁰. Důvodem jejího nenaplněného životního štěstí mohl být nedostatek finančních prostředků ke společnému útěku, nechtěné těhotenství, nebo třeba jen obyčejný rozchod.

Navzdory představě, že ženy, které se živí prodejem lásky, neumí milovat, je tomu přesně naopak. Láska byla smyslem prostitutčina života a jedině k ní se ve svých myšlenkách upínala. Toužila potkat svého prince, který ji bude upřímně a něžně milovat, bude čestný a dá jí zapomenout na její těžký životní úděl¹³¹. Muž, kterého prostitutka milovala, byl jediný, s kým dokázala prožít opravdovou tělesnou rozkoš a jedině s ním dosahovala při pohlavním styku orgasmu. Byla mu plně oddána, doufala ve společnou budoucnost a promítala si do něj svůj vysněný, neexistující ideál. Nebylo neobvyklé, aby muže svého srdce živila a byla matkou jeho dětí.

Pasák, kuplíř ve své nejprimitivnější formě, příživník a zavrženíhodný kriminální živel, byl mnohdy oním miláčkem, pro kterého by nevěstka udělala první podlení. Žil s ní ve stejné domácnosti, jedl a šatil se za její peníze, sdíleli spolu i pohlavní choroby¹³². Na oplátku prostitutce poskytoval ochranu před konkurencí, surovostí klientů a nebyla-li registrovaná, tak i před policií. Jednalo se v podstatě o jakýsi druh symbiózy, neboť jeden potřeboval druhého – pasák coby vypočítavý asociál tak získal způsob jak bezpracně financovat vlastní životní náklady a prostitutka profitovala z jeho přirozené mužské autority. Jejich vztah byl ale značně nevyrovnaný, protože zatímco prostitutka svého pasáka nezištně milovala, on v ní viděl jen zdroj příjmu a často se uchýloval k citovému vydírání, výhrůžkám a násilí, aby se domohl svého.

¹²⁸ PEŠEK, Jiří: Nekoncesované pouliční nevěstky města Královských Vinohrad na počátku 20. století. str. 132

¹²⁹ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 29

¹³⁰ NOVÁK, Jaromír. Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy. str. 41

¹³¹ NOVÁK, Jaromír. Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy. str. 40

¹³² LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 193

Stávalo se tak, že šarvátka mezi pasákem a jeho chráněnkou končila ošklivým zraněním, nebo dokonce vraždou.

Když zrovna nepropíjel či neprohrával prostitutčiny peníze v kartách, dojednával pasák nevěstce klienty, nebo uzavíral drobné obchody s pornografickými materiály. Pasákem se mohl stát muž bez rozdílu věku a společenského původu, obvykle se ale jednalo o společenské ztroskotance, kteří se vlastním přičiněním octli na dně a bez peněz. V Praze na konci 19. století je bylo možné poznat podle typického stylu oblékání – nosili prý krátký kabát s měkkým límcem, kolem krku přehozenou ležérně šálu a na hlavě čepici¹³³.

Pokud se prostitutka dostala do nevěstince, středobodem jejího vesmíru se rázem stal její nový zaměstnavatel. Majitelem a provozovatelem nevěstince mohla být stejně tak dobře žena jako muž. Spíše než pohlaví, byly však důležité jejich povahové vlastnosti – museli budit přirozený respekt, působit důvěryhodně, umět důrazně zasáhnout v případě konfliktu, mít společenský přehled a vystupovat jako pravý diplomat, být diskrétní a zároveň nemít žádné morální skrupule¹³⁴. Množství provozovatelů vykřičených domů platilo za veřejně známé osobnosti a jejich jména byla mezi galérkou proslulá. Nebylo neobvyklé, aby koncesi získal některý ze zasloužilých policistů jako odměnu za příkladnou službu. V Praze takovými byli například detektiv Kaucký, který provozoval svou živnost v Platnéřské ulici, nebo detektiv Julia Friedmann s luxusním salómem na Josefské třídě¹³⁵.

Prostitutky byly zcela v moci majitele nevěstince – určoval, jak bude probíhat jejich den, kam smí chodit, co budou dělat. Zároveň jim ale poskytoval útočiště, stravu, zastání před policií, lékařskou péči, příležitost k výdělku a vedl je k dobrým mravům a slušnému chování.

Dle reglementačních předpisů mohly nevěstky podnik kdykoli opustit, skutečnost ale byla jiná. Ve snaze udržet si své svěřenkyň, živnostníci nevěstky schválně zadlužovali, aby nemohly odejít, dokud svůj neustále narůstající dluh nesplatí, nebo jim odmítali vydat osobní dokumenty a doklady, bez nichž byl pohyb na ulici riskantní.

Člověkem, se kterým přicházela prostitutka do styku každý den, byl její zákazník. Největší část klientely tvořili muži, kteří služby nevěstky vyhledávali pravidelně. Tito stálí zákazníci se pak dělili do dvou skupin - jednak na jedince, kteří přicházeli s určitými, velmi konkrétními, sexuálními požadavky, jež z nějakého důvodu nemohli nebo nechtěli provozovat se svou stálou partnerkou, jednak na ty, kteří ještě nenavázali vážný vztah a jimž dostaveníčko s prostitutkou posloužilo k sexuálnímu vybití.

Jestliže mluvíme o době, kdy společenské konvence značně navýšily průměrný věk při uzavírání prvního sňatku a zároveň platil dvojnásobný metr v otázce mužské a ženské sexuality tj. že se pokládalo za samozřejmé, že muž vstupoval do manželství finančně zajištěný a sexuálně zkušený, zatímco žena po všech stránkách takřikajíc nepolíbená, nikoho zřejmě nepřekvapí, že mladých mužů, kteří navštěvovali nevěstince, bylo opravdu úctyhodné množství. Na přelomu století navíc mladí muži začínali sexuálně žít, přihlédneme-li ke všem okolnostem, poměrně brzy tzn. mezi osmnáctým a dvacátým rokem života. Hnala je nejen touha po nových zážitcích a mladická zvědavost, ale i tlak vrstevníků, neboť s chlapce se v jejich očích stával muž až ve chvíli, kdy poprvé navštívil nevěstinec¹³⁶.

¹³³ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 190 - 191

¹³⁴ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 187

¹³⁵ KUKLA, Karel Ladislav, Bordely staré Prahy. In: neon-mag.cz [online] [cit. 14.5.2015] Dostupné z <http://www.neon-mag.cz/minus1/bordely.html>

¹³⁶ LENDEROVÁ, Milena. Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky. str. 136

Druhou velkou skupinou klientů byli ti, kteří využili služeb prostitutky jen jako dočasného řešení, nebo posílení alkoholem. Takoví muži často využívali dočasnou nepřítomnost své manželky, nebo anonymitu cizího města během služební cesty.

Typem zákazníka, který stál na pomezí mezi pravidelným a dočasným, byli příslušníci císařského vojska. Během aktivní vojenské služby nebo válečného tažení vyhledávali prodejné holky vcelku pravidelně, doma však na ně čekala jejich vyvolená, se kterou se chystali oženit. Vojáky obstarávala speciální sorta prostitutek tzv. vojandy, které čekaly na svoji příležitost nedaleko ležení nebo kasáren, případně byly k dispozici v podnicích, kam se branci chodili bavit.

Specifickou sortou klientů představovali muži, kteří si své nevěstky vydržovali. Platili jim byt, stravu a šatstvo výměnou za sexuální čistotu. Často se k takovému podniku uchýlovali muži, kteří se ženili pro peníze, nejsou v manželství spokojeni a hledají si proto rozptýlení jinde.

3. Literatura

3.1. Prostitutky v umění a literatuře

Stejně jako se během tisíciletého kulturního vývoje měnila většina oblastí lidského života, proměňoval se i postoj k sexuálnímu pudu. Přesto však v něm zůstalo něco čistého a živočišného, takřka prapůvodního, co v určitých situacích nedokážeme sami ovládnout, natož spoutat společenskými normami. Něco, co vlévá život do žil a co působí jako katalyzátor našeho chování. V sexualitě je spatřována krása a opravdovost lidského života a jsou to právě tyto její vlastnosti, které přitahují sochaře, malíře, básníky i literáty. Žena, jakožto nositelka těchto vlastností se stala múzou všech umělců. Zvláště pak ta, již je sexuální styk denním chlebem.

Prostitutka je v umění vnímána dvojným způsobem – jednak jako mystická, smyslná a esteticky dokonalá bytost, jejímž posláním je rozdávat rozkoš a vzbuzovat silné emoce, jednak jako morálně čistá oběť společenských poměrů zmítaná nepřízní osudu a vystavená konfliktu vlastního nitra s vnějším prostředím, která budí soucit a sympatie¹³⁷. První zmíněný typ prostitutky inspiroval umělce ve starověku a středověku, kde navíc získal ještě punc zakázaného ovoce.

Druhý prototyp je typický pro literaturu 19. století. Zhruba od roku 1850 narůstá v literatuře počet literárních hrdinek, které jsou okolnostmi nucené prodávat vlastní tělo, a společnost jimi pohrdá, ale i přesto všechno si zachovaly mravní čistotu a morální nevinnost. Nepochybně tento obrat souvisel s ideálem ženství, který představoval neposkvrněnou a plachou, velice asexuální bytost určenou především k reprezentaci manžela, a diametrálně se tak lišil od obrazu chlípných prostitutek pokřikujících na kolemjdoucí oplzlé narážky. Literární prostitutky ale měly obojí – něžnou krásu v půvabně ztrápeném obličej i vzrušující nestydatost a sexuální napětí. Byly to postavy, které vznikaly ve jménu revoluce, jež se snažila osvobodit sexuální touhy svázané prudérní společností a vrátit člověku, co je mu přirozené. Autoři se jejich prostřednictvím snažili světu ukázat, že i prostitutky mají duši a jsou hodny uznání.

Literárnímu stereotypu se v českých podmínkách vymykal snad jen Josef Kajetán Tyl, který se, ve snaze vzbudit ve čtenáři silné národní cítění, vyhýbal rozborům mysli vnitřně

¹³⁷ NOVÁK, Jaromír. Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy. str. 71

rozervaných společenských vyděděnců. Prostitutky tak, poněkud prudérně, vnímal jako trestuhodné původce hříchu.

Jan Neruda se naopak v naprostém protikladu k Tylovi zevrubně zajímal o vnitřní myšlenkové pochody svých postav a jejich společenský úpadek vnímal jako důsledek bídy a hmotného nedostatku. Božena Němcová pak svým dílem vytváří jakýsi překlenovací můstek mezi těmito dvěma autory, když s padlými ženami ve svém díle plně soucítí, jejich těžkou životní situaci připisuje zhoubnému vlivu městské společnosti a veškerý prostor věnuje důkladnému vnějšímu popisu.

Josef Svatopluk Machar vykreslil téměř učebnicový příklad nevěstky s čistou duší, která i po více než sto letech od doby, kdy spatřila světlo světa, stále budí čtenářův soucit. Sentimentální příběh o dívce, která není schopna – nikoli však vlastní vinou – překročit vlastní stín, jednoznačně nutí společnost svázanou předsudky vůči padlým ženám k zamyšlení.

Dílo Egona Erwina Kische se snahou o co nejvěrnější zobrazení skutečnosti podobá spíše reportáži než beletrii. Autor se nesnaží postavy idealizovat ani držet se zažitých romantických literárních stereotypů. Obraz prostitutek, který Kisch čtenáři předložil, se pravděpodobně nejvěrněji setkává s dobovou realitou.

3.2. Josef Kajetán Tyl: Zastaveníčko u černé branky

Josef Kajetán Tyl byl uznávaný novinář, redaktor a dramatik. V rámci své novinářské praxe razil cestu novým publicistickým žánrům – črtě a arabesce¹³⁸. Jeho arabesky jsou z prostředí, ve kterém se pohybovala chudina, přičemž z jejich řad jsou i postavy, které v textech vystupují např. se odehrávají v zapadlých karbanistických hospůdkách, nebo v případě Zastaveníčka u černé branky, v nočních ulicích Starého Města. Tylovy arabesky mají lehký vlastenecký nádech a mravokárný podtext – vychovávají a budují národní uvědomělost¹³⁹. Nepouští se v nich do hlubších studií osobností svých postav, jako to dělal např. Jan Neruda, cílí pouze na zobrazení skutečnosti a vyvozuje z ní pro čtenáře morální ponaučení.

Arabeska Zastaveníčko u černé branky vyšla v roce 1833 v časopise Jindy a nyní. Vlastenecký podtext je v ní cítit v pasáži, kde se vypravěč obdivuje Prašné bráně a velebí její krásu a starobylost.

Literární útvar pokrývá velmi krátké časové období a odehrává se ve dvou rovinách – v alkoholu pozměněné realitě a ve snovém vidění. Na úplném začátku se vypravěč, notně posílněn punčem, plouží spící Prahou, až dorazí k Prašné bráně. V opileckém oblouznění si ani nevšimne, že u brány není sám a že ho pozorují dvě pochybné ženštiny – černoooká Pepička a bělovlasá Lenka. Bez velkého pobízení vypravěč od obou koupí jejich zboží, prodejnou lásku. Během styku s nevěstkami mu jeho alkoholem omámená mysl připraví strašlivé, téměř apokalyptické vidění.

Ocitl se v něm v malebném sadu, plném bující vegetace a zpěvu ptáků, uprostřed veselého davu mladých lidí, kteří se rozkošnický těšili z okolní krásy. Do sadu a bujarého veselí přichází planoucí postava, přinášející s sebou zkázu a rozklad. Na scéně se zároveň objevuje první z nevěstek, Lenka od Černé branky. Sešlá stářím a se zahnívajícím tvářím, rozkládajícím se tělem hemžícím se červy a vypadanými zuby, vydává zvuky raněného zvířete a prosí o

¹³⁸ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7040-539-2. str. 64

¹³⁹ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 65 - 66

smilování. Od davu se však dočká jen odsouzení a kolemjdoucí po ní s opovržením plivají a hází kameny. Když vypravěč odvrací pohled, aby nemusel hrůznému výjevu přihlížet, spatří nevěstčinu kolegyni, černoookou Pepičku, jak s divokým výrazem ve tváři a rozevlátými vlasy vyčkává příchodu oné děsivé plamenné bytosti, která nad ní má vykonat jakýsi rozsudek. I ona prosí o milost, ale všichni kolem – včetně mladíků, kteří bývali jejími zákazníky – trest schvalují a kynou katovi.

Z hrůzného snu vypravěče probudil závan studeného půlnočního větru, který profukuje průchodem v Prašné bráně. S kocovinou a opuštěného nevěstkami, si ho odvádí hlídka na policejní strážnici.

Nevěstky autor textu nazývá řádem neposkrvněných panen, který nabízí své služby a pomoc opilcům, karbaníkům a vůbec všem hříšníkům pohybujícím se nočními ulicemi. Vyjadřuje se o nich pouze prostřednictvím několika obecných přirovnání shrnujících jejich fyzické vlastnosti (*vnadná jakoby Lada v koupeli*). Nepopisuje jejich emoce, nezajímá ho jejich morální postoj ani konflikt, který bezpochyby probíhá v nitru ženy, jež se pohybuje na dně společnosti a čelí všudypřítomným předsudkům. Tyl podléhá dobovým konvencím a vidí prostitutku jako zavrženíhodnou, hříšnou a pokleslou bytost, kterou čeká zasloužený trest¹⁴⁰. Ve snové části textu pak ukazuje „pravou“ tvář dívek, které na první pohled mohou vypadat jako všechno, po čem muž touží. Zobrazuje jejich morální rozklad a šílenství, naprosto bez emocí je odsuzuje ke zkáze.

Opilé karbaníky, kteří snadno propadnou svodům pouliční prostitute, v povídce představují alegorické postavy pánů Děvoráda, Kartochovala a Vínomila.

„Vnadné to byly a přívětivé holčice; vнадné jakoby Lada v koupeli a přívětivé jako žena Putifarova. Znalť jsem tyto dobré dušinky už dlouhý čas. Byly z řádu neposkrvněných panen, ježto si za svou svatou povinnost ukládají pobloudilce přiváděti večerní dobou přiváděti na pravé cesty, a nešetříce odporu, činěného sobě někdy nebem i zemí, co strážní duchové se po ulicích snášejí a v potřebě postavenému k službám se nabízejí.“¹⁴¹

3.3. Božena Němcová: Baruška

Božena Němcová byla silnou osobností vrcholné fáze českého národního obrození a její dílo lze zařadit do přechodného období mezi sentimentálním romantismem a počínajícím realismem. Pro prozaické autory tohoto období je typické, že ve srovnání s jejich předchůdci, se v jejich tvorbě výrazněji projevuje inspirace žurnalistikou a některými publicistickými literárními útvary. Svým dílem se tak snaží přiblížit realitě, jejich cílem je vytvořit dojem „obrazů ze života“¹⁴², které zachycují skutečnost co nejuvěrněji, včetně detailních, v případě Němcové někdy až etnografických, popisů předmětů a oblečení postav.

V díle Boženy Němcové je silně přítomný nacionalismus a uvědomělé vlastenectví. Je pro ni typické téma harmonického obrazu idyllické české vesnice i práce s kontrasty v podobě střetu osob z rozdílných sociálních, majetkových i místních poměrů. Autorka pak jednoznačně straní prostému vesnickému lidu, který je nositelem původní české kultury a jazyka, přičemž

¹⁴⁰ HAMAN, Aleš. Téma prostitute v české literatuře. In: Sex a tabu v české kultuře 19. století. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0685-0. str. 196

¹⁴¹ TYL, Josef Kajetán. Zastaveničko u černé branky. In: Národní zábavník: (Publicistika 1833 – 1845). 1. vyd. Praha: Odeon, 1981. str. 28 - 29

¹⁴² HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 117

se zároveň snaží přimět vyšší společenské vrstvy k morální odpovědnosti¹⁴³. Libuje si v lyrických romantizujících popisech idylické krajiny a lidových tradic¹⁴⁴.

Povídka Baruška, která poprvé spatřila světlo světa v roce 1853, se na první pohled zdá být vyprávěním o tom, jak prosté a nevinné děvče z venkova ke štěstí přišlo. Autorka se ale vedle osudů hlavní hrdinky zabývá také sexualitou, kontrastem městské a vesnické společnosti i nelehkým údělem dívek z chudších poměrů.

Děj samotný je velmi prostý. Baruška je jedinou dcerou bohatého sedláka a miláček celé vesnice, o níž se autorka vyjadřuje pouze v superlativech. Velebí její laskavost, nevinnost, ušlechtilost a skromnost, stejně jako její fyzické půvaby. Na otcovo přání se Baruška vydává na zkušenou do velkého města, do služby, kde se má naučit panským způsobům a přičichnout k životnímu stylu městské smetánky. Dostane místo panské služebné u choti svého bratrance, kde jí ale čeká jen samé neštěstí. Mezi ostatní služebnictvo totiž nezapadá pro svojí morální čistotu a kladné charakterové vlastnosti. Ze strany ostatních sloužících se tak dočká jediné posměchu pro svou nezkušenost a nesnášenlivosti kvůli bezprostřednímu laskavému chování.

Kačenka, jediná přítelkyně, kterou v cizím a nepřátelském městě má, jí na bolavé srdce poradí lék – najít si přítele. Baruška na její radu vyhledá společnost malíře Vojtěcha Lešenského, který o ní jeví zájem už od chvíle, kdy ji otec do města přivezl. Hned druhý den Barušku její vyvolený pozve do vinárny neblahé pověsti, kde je neoprávněně zatčena za prostituci, protože zrovna v době jejich návštěvy v podniku proběhne policejní štára. Zostuzená, ponížena a psychicky na dně, se po noci strávené v policejní cele rozhodne ukončit svůj život a skočí do řeky. Je však zachráněna paní Milínskou – místní bohatou paničkou, která se ujímá padlých děvčat a snaží se je navrátit do běžného života. Milínská zařídí Baruščin sňatek s Vojtěchem, aby zachránila dívčinu pověst. Vojtěch, který má ohromné výčitky a Barušku upřímně miluje, bez zaváhání souhlasí, a zanedlouho se mu podaří získat si nejen požehnání Baruščina otce, ale i oblibu celé vesnice.

Napříč celou povídkou Němcová zdůrazňuje kontrast mezi panensky krásným, prostým a mravně čistým venkovem a zkaženým městem plným hříšného pokušení a nebezpečných nástrah, představujícím obrovské nebezpečí pro nezkušenost a naivitu venkovských dívek. Důraz klade na strojenost a přetvářku i odlišný způsob myšlení, který je vlastní pouze obyvatelům města.

Baruščin otřesný zážitek na policejní stanici a její setkání s jednou ze zatčených prostitutek ještě podtrhuje autorčin záměr popsat zhoubný vliv městského prostředí. Nevěstka Barušce popisuje, jak se ke své profesi dostala a předkládá tak čtenáři nešťastný příběh lidské bytosti, kterou oklamali ti, jimž důvěřovala a ona proto neměla jinou možnost, než prodávat své tělo, čímž ztratila nejen vlastní důstojnost, ale i vyhlídky na manželství a lepší život.

„Když jsem z domova sem přišla službu si hledat, byla jsem mladá, poctivá, hezká holka; neznala jsem zde ani dušičky; ... žebrat jsem se styděla, hlad jsem měla, služba žádná, zastavila jsem šátek u dohazovačky, ... čtvrtý den přišla jakási paní, té sem se tuze zalíbila, takže mi hned dva zlaté stříbra na ruku dala a hned mne s sebou vzítí chtěla. ... Přivedla mne do domu, kde bylo osm děvčat; ty mne hned obstouply, uzlíček s šaty mi vzaly a byly tuze přívětivé. Potom mě dovedly do pokoje, kde byly lázně a kde vykoupat a kde do panských šatů obléknout jsem se musela; ... opily mne a potom položily do zvláštního pokoje na pěkné lože. Ta noc rozhodla

¹⁴³ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 114-115

¹⁴⁴ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 109

nad mým životem – ráno shledala jsem, že jsem obětí hanebné kuplířky, a veta bylo po mé nevinosti.¹⁴⁵

Navzdory faktu, že dílo napsala žena, se v něm nachází poměrně detailní popis nevěstince, konkrétně jednoho z chudě zařízených pokojíků:

„Vedl ji do blízké uličky, a zástavě se u nevelkého černého domu, zazvonil; ... Dvěře se otevřely a žena pohledu velmi nepříjemného pustila je dovnitř, když si byla dříve pozorně na ně posvítla. ... Z blízkých dveří zaznívaly zvuky kytary, zpěv a hluk, a malíř plat se ženy, kdo tam. „Ostří hoši“ řekla hospodská a šeptla malíři cosi do ucha. ... Přijda do tmavé chodby, zastavil se malíř u jedněch dveří, otevřel a svítil Barušce do malého pokojíku; stála tam zcuchaná postel, stolek s umývadlem, špinavá pohovka, větší stůl a dvě židlice, nic více. ... pohled na obrazy svatých patronů, které po stěnách zavěšený a za nimiž svěcené kočičky zastrčeny byly, upokojilo plachou dívku.¹⁴⁶“

Autorka v textu pojem nevěstinec ani jednou nepoužila. Mluví se v něm pouze o vinárně, nebo podnik diskrétněji opisuje jako „veřejné místo, kde nevěstky se zdržují“ (str. 26).

Téma sexuality se v povídce objevuje nejen v kontextu s prostitucí a vykřičeným domem, ale je připomínána také prostřednictvím neustálých chtivých až animálně žádoucích pohledů, které muži na Barušku upírají v podstatě kdykoli se ocitne na ulici.

„Ve velkých městech bývá jeden zvláštní druh diváků, ježto hezky vyšňořeni, jako na divadle se pohybující, zavěšeny mají rozličné skla, jichž se honem chápají, když pocítí nablízku ženštinu; ... Bylo to mhouření na Barušku; takového ptáčka už dávno neviděli, „kž by ten sed na lep!“ pravil jeden; co ale druhý a třetí a ostatní doložil, toho nelze opakovati;¹⁴⁷“

Na Baruščinu naivní otázku, proč si jí kolemjdoucí muži prohlížejí, dostala od své přítelkyně Kačenky světáckou odpověď, kterou jen zdůraznila morální zkaženost města v protikladu k idylické vesnici:

„Milá Baruško, ty snad nevíš, že jsi velmi hezká a zdravá a bujná, a to ti páni myslí, že bys byla dobrou pochoutkou, a to již napřed se oblizují. Neuvěříš, Baruško, jak zde ti páni umějí svádět nezkušená děvčata, ježto, jak my jsme, přicházejí z kraje.¹⁴⁸“

Baruška je typickým příkladem lidové hrdinky. Ve svém domácím prostředí je to silná osobnost bez morální poskvrny, prototyp dobrého člověka. Proti svodům městského života je však bezbranná a tato její zranitelnost má pro ni téměř fatální následky. Jedině její povaha a ctnosti jí zachrání před pádem na samé společenské dno, čímž je ještě znásobena jejich kladná hodnota. Její přešlap, chyba, které se dopustila, když se scházela s mužem na místech s pochybnou pověstí, je po zásluze potrestán. Výsledku však nejen, že je společností rehabilitována a přijata zpět coby spořádaná dívka, ale ještě se jí dostane odměny v podobě milujícího manžela.

¹⁴⁵ NĚMCOVÁ, Božena. Baruška. In: Pan učitel a jiné povídky. Praha: Josef Hokr, 1940. str. 29

¹⁴⁶ NĚMCOVÁ, Božena. Baruška. str. 25 - 26

¹⁴⁷ NĚMCOVÁ, Božena. Baruška. str. 13

¹⁴⁸ NĚMCOVÁ, Božena. Baruška. str. 17

Prostitutku zobrazuje autorka jako oběť, za jejíž společenský úpadek může zhoubné městské prostředí, neblahá souhra náhod a dívčina důvěřivost a čistá duše. Její osud je vesměs osudem Baruščiným, jen s tím rozdílem, že jej neprovází happyend v podobě svatby, nýbrž neradostná budoucnost spojená s prodáváním vlastního těla. Je pro ni charakteristický pocit marnosti a jistá míra cynismu. Nevěstka je v podstatě smířená se svým osudem, prodejná láska je jí denním chlebem a je již lhostejná k názorům společnosti. Zdá se, že se povznesla nad pocity a předsudky, přesto však ve chvíli, kdy vypráví Barušce svůj příběh, propadne chvilkové lítosti a neubrání se pláči.

3.4. Jan Neruda: Arabesky (Měla gusto, Za půl hodiny)

Arabeska je krátký žurnalistický útvar, který jako první v Čechách zavedl Josef Kajetán Tyl, coby horlivý publicista a redaktor. Jedná se o „prozaický útvar jednoduché stavby, pro nějž je charakteristický ironický, nebo sentimentální pohled na bizarní figurky ve vyhrocených životních situacích“¹⁴⁹.

V případě Jana Nerudy se jedná o prostředek kritiky společenské nerovnosti, špatných lidských vlastností, zažitých konvencí a předsudků. Jeho arabesky mají velmi triviální dějovou zápletku, protože hlavní pozornost je věnována postavám – podrobnému vykreslení jejich charakteru a chování v určitých životních situacích¹⁵⁰. Hrdiny si autor vybírá jak z řad obyčejných lidí, tak ze zástupu městské chudiny, přičemž klade důraz na citovou složku jejich osobnosti. Neidealizuje a se zájmem se věnuje tématům, která do té doby zůstávala literaturou nepovšimnuta tj. např. lidské hemžení na ulicích a tržištích, atmosféra hřbitova či márnice atd. Pro Nerudu je charakteristická snaha vykreslit „bohatství a mnohotvárnost života koncentrovanou do jediné scény“¹⁵¹

V Arabeskách Jana Nerudy s tématem prostituce a sexuality koketují dvě povídky a sice Měla gusto a Za půl hodiny.

Arabeska Měla Gusto se dotýká tématu sexuality spíše než prostituce v pravém slova smyslu. Zobrazuje úpadek lidské bytosti způsobený špatnými povahovými vlastnostmi a je rozdělena na tři části, které mapují důležitá životní období rozhozovačné a bohatstvím zhýčkané úřednické dcerky Márinky. V první části se jako sotva dospělá, dosud nesmělá, dívka vdává za bohatého staršího muže. Během tříletého manželství úspěšně rozháže mužovy celoživotní úspory za drahé šperky, šaty dle poslední módy a za dárky milencům. V druhé části se coby zchudlá majitelka nitařského krámků provdá za movitého pláteníka a jakmile opět přičichne k manželovým penězům, utrácí je za drahé látky a společnost mladých studentů.

„Byl pohodlný a nebyl žárliv, nechával tedy rád ženu samotnu v krámě; ba odbyl i protějšího kupce, když mu tento řekl, že každou chvíli skoro žena jeho se zlatkami pro drobné posílá a studenti zase k němu s drobnými pro zlatky chodí. Počal se teprve mrzet, když mu kupec řekl, že studenti už pro zlatky nechodí, a když se ženuška vymlouvala, že těm chudým mladíkům něco zapůjčiti musila.“¹⁵²

¹⁴⁹ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 147-148

¹⁵⁰ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 144

¹⁵¹ HAMAN, Aleš. Česká literatura 19. století. str. 145

¹⁵² NERUDA, Jan. Arabesky. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. str. 27 - 28

Konečně ve třetí části je bývalá paní pláteníková zobrazena jako opilecké torzo ženy, která pro sklenici kořalky udělá prakticky cokoli.

Hlavní hrdinka je zobrazena jako povrchní, prospěchářská a bezcitná bytost, která se neohlíží na ostatní a jejím hlavním a jediným zájmem je vlastní pohodlí. Svým chováním zahubí dva manžely až se i ona, odvržená a bez mecenáše, ocitá na samém dně společnosti. Zapomnění a oddych od vlastní tíživé situace pak hledá na dně sklenice s kořalkou. Arabeska má rychlý spád, autor se vyjadřuje v jasných náznacích. Hořký konec hrdinky pak dodává dílku lehce sentimentální až ironizujícím podtext.

Arabeska Za půl hodiny vykresluje obraz do vykřičeného domu nejnižší cenové kategorie kdesi na Malé Straně těsně před zavírací hodinou tj. kolem půlnoci. Poslední hosté se loučí a majitelka se odebírá ke spánku. V místnosti osvětlené petrolejovou lampou zůstávají sedět dva poslední hosté s mladou nevěstkou a ta jim při vykládání karet vypráví o svém bídném životě, kdy jí stíhala jedna rána osudu za druhou. Jako malá vyrůstala v židovské rodině, kde pomáhala s domácími pracemi a nikdy nepoznala mateřskou lásku. V šestnácti letech si vyzvedla žena (můžeme tušit, že se jednalo o její pravou matku) a zavedla ji do nevěstince, kde dívka, která za celý svůj dosavadní život nepoznala luxus ani peníze, zůstala. Zamilovala se, ale svému milému svou profesí ze strachu před ostudou zatajila. Později mu porodila holčičku a čekala ji svatba, ale dohnala ji minulost a snoubenec ji vyhnal. Na ulici se nakazila pohlavní nemocí a nadělala si dluhy tak velké, že jí nezbývalo, než se do nevěstince potupně vrátit.

Hrdinka ze Za půl hodiny je žena těžce zkoušená osudem a stíhaná společenskými předsudky. Je to nešťastná matka, které rozzuřený snoubenec vyrval z náručí vlastní dítě a uvrhl ji tak do života v bídě. Bolest se v jejím případě již časem do značné míry otupila a pomalu přechází v lhostejnost a cynismus – mluvit s cizími lidmi o svém neštěstí už jí nečiní takové problémy, přesto však je to ještě citlivé téma:

„Vypravovala náhle nyní tónem nejvyšší rozvážanosti, tónem takovým, který by rád zakryl, že je vylhaným sice, ale dávno už navyklým.“¹⁵³

Je smířená se svým osudem nevěstky a nemá valné mínění o mužích. Uvědomuje si své společenské postavení a trápí ji budoucnost:

„Já ho nemohu ani cítit, musím ale být přece přívětiva, sic by mne paní vyhnala a – nu vždyť víte, kam mám jít, když už žádná mladice víc nejsem a krásy nepřibývá – musím se místa držet, dokud to jde.“¹⁵⁴

3.5. Josef Svatopluk Machar: Magdaléna

Josef Svatopluk Machar je představitelem českého kritického realismu konce 19. století, pro který je typická kritika sociálních poměrů, společenských předsudků a falešných iluzí. Autory tohoto období pojí snaha věrně zobrazit každodenní realitu bez zbytečných příkras, která může v některých případech až hraničit s naturalismem. Realismus opouští ideál krásy, kterým se romantismus pokoušel překonat nedokonalost, ve jménu pravdivosti a co

¹⁵³ NERUDA, Jan. Arabesky. str. 35

¹⁵⁴ NERUDA, Jan. Arabesky. str. 31

největší výpovědní hodnoty. Ve svých dílech se realisté soustředí na svou přítomnost a zobrazují ji takovou, jaká je.

Machar své dílo prokládá lyrickými obrazy s kontrastními prvky, které působí na jedné straně idylicky až romanticky, na straně druhé neutěšeně, mající silné citové zabarvení. V románu Magdaléně navíc vkládá do textu vlastní úvahy a kritiku dobové politické situace, pokrytectví, maloměšťáctví a formálního vlastenectví. Ve své práci autor reagoval na aktivitu ženského hnutí a jeho emancipační snahy tak, že zobrazil nelehký úděl ženy ve společnosti, zde navíc zdůrazněný pochybnou minulostí hlavní hrdinky.

Magdaléna je lyricko –epický veršovaný román poprvé vydaný v roce 1893. Autor se při jeho psaní inspiroval osobními zkušenostmi, kdy se jako mladík zamiloval do nevěstky a také tvorbou ruského velikána Fjodora Michajloviče Dostojevského, konkrétně jeho románem Zločin a trest.

Hlavní dějová linka vypráví tragický příběh bezelstné a vnitřně čisté prostitutky Lucy, která se neúspěšně pokusí o reintegraci do společnosti, ale její minulost ji dožene a vlastní hanba spolu s pohrdáním okolí ji přinutí k návratu k prostituci. Román je kritikou falešnosti a neúnosného tlaku společnosti, která si libuje v předsudcích a soudí člověka, aniž by znala jeho pohnutky nebo se zajímala o jeho pocity. Je také satirou omezenosti a pokrytectví maloměsta a jeho obyvatel, kde se zmíněné vlastnosti projevují s ještě větší intenzitou, než v metropoli. Svůj název román získal podle biblické Máří Magdalény, napravené a kající se prostitutky.

Lucie je dívka z venkova, kterou postihla tragédie v podobě smrti matky a následného otcova propadnutí alkoholismu. Do Prahy se vydala za práci a po několika neúspěšných pokusech uchytit se v řádném zaměstnání, jí otec poslal do nevěstince:

„Otec měl k ní široký a dlouhý výklad o životní celé bídě, o takzvané počestnosti, jež prý u žen jest jen slovem, v posled jí učinil návrh, by se vrhla sem v tu dráhu¹⁵⁵“

Události uvedla do pohybu návštěva cynického zbohatlíka Jiřího v nevěstinci, kde Lucie pracovala. Dívka ihned probudila jeho zájem, ale nikoli po stránce tělesné, lákala ho její nevinnost, sebelítost a hanba. Lucy zpočátku vnímala svůj úděl jako nevyhnutelný, nutné zlo bez zbytečných emocí:

„Zde se člověk ocitne snadno, a jak vlastně ani neví ... Slušná tvář a trochu bídy – a ten svět je náhle pro vás jako plocha nakloněná: jeden krok – a již jste dole. A pak, myslívám si často, snad už je to věčný zákon, že tam pro někoho není místa než tu dole...¹⁵⁶“

Sugestivním rozhovorem v ní ale Jiří vyvolal zoufalství, smutek, bezmoc a hladově je hltal, toužil si pomyslne sáhnout na její bolest:

„Jsou chvíle, ano, napadne mi náhle všecko, moje mládí, moje dnešky, moje zítra. A já cítím jenom lítost neskonalou sama nad sebou. Víc pranic.¹⁵⁷“

Díky svému zaměstnání mu připadala exotická, skandální a vzrušující. Opilý Luciiným neštěstím a okouzlený její odlišností od světa jaký sám znal, užíval si vítané vytržení ze stále se opakující série večírků a znuďeného nicnedělání. V náhlém a prchavém momentu empatie a špatného výkladu vlastních citů k nebohé Lucy, jí Jiří navrhl, aby opustila vykřičený dům a začala žít od začátku, s čistým štítem. Lucy, již učarovala Jiřího sečtělou a laskavou chováním,

¹⁵⁵ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 29

¹⁵⁶ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 23

¹⁵⁷ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 26

souhlasila a společně prchli do noci. Lucy pak našla útočiště v bytě u Jiřího staré tety, která ji přijala takřka za vlastní.

Jiří svého rozhodnutí záhy litoval, protože Lucy pro něj svým odchodem z nevěstince ztratila ono exotické kouzlo. Byla už jen obyčejnou dívkou s pochybnou minulostí, kvůli které si jej dobírali jeho přátelé. Luciiny city také ochladly, dokonce pocítila k Jiřímu odpor pro jeho bezohledné a sobecké chování. Napjatá atmosféra přinutila Jiřího k rozhodnutí přestěhovat se na místo, kde Luciinu minulost nikdo neznal - do malého města nedaleko Prahy. Z počátku byli přijati kladně a se zvědavým zájmem místních dam, ale jakmile se u vrat Jiřího dědičného statku objevil Luciin otec a nevybíravě se dožadoval platby za ukradenou dceru, bublina spokojenosti praskla a Lucy byla rázem viděna jen jako bývalá nevěstka, padlá žena prostá cti, jejíž přítomnost ve městě je hanbou pro všechny jeho obyvatele. Vše je ještě zesíleno Luciiným setkáním s místním vyděděncem, existencí jíž všichni v městečku opovrhují, vážně nemocným mužem se značně skeptickým pohledem na svět. Lucy k němu pocítila silné sympatie, poznala v něm spřízněnou duši, kterou společnost vypudila stejně jako ji:

„Jediný to člověk tady, jenž se neštítí mne bídné!“¹⁵⁸“

Souchotinář však záhy umírá a po návratu z jeho skromného pohřbu se Jiří k Lucy vůbec poprvé zachová jako k prostitutce, čímž jí zasadí poslední ránu.

Dívka okamžitě opouští statek i město a pěšky se vrací do Prahy s myšlenkami na smrt, která jí přinese klid a zbaví jí hanby, bolesti i pohrdavých pohledů. Cestou se žehná se světem, uklidňuje ji myšlenka, že zemře jako počestná žena, odpouští všem křivdy, kterých se na ní dopustili. Když ale prochází Prahou, tepající město jí naleje do žil novou chuť k životu a tváří v tvář smrti v podobě temných hlubin Vltavy se obrátí a vrací se do ulic Starého Města, do nevěstince, kam jediné patří.

Celý příběh má silně sentimentální jádro - nešťastná duše, které je na prchavý okamžik dovoleno přičichnout ke štěstí, jen aby jí osud vzápětí srazil na kolena a vehnal zpět v náruč prodejně lásky. Čtenáři je předkládána myšlenka předurčení a nevyhnutelného osudu. Aby atmosféru ještě více vyhrotil, pohrává si autor také s protiklady – staví vedle sebe Luciinu bezelstnost a Jiřího zvrácenou touhu po cizím neštěstí, krásu a malebnost parku a nemocí zubožené tělo zahořklého umírajícího muže, zvony pražských kostelů, za jejichž vyzvánění otevírá majitelka nevěstince svůj podnik, zlomenou Lucy stojící na břehu Vltavy a párek laškujících milenců opodál, ...

Nevěstinec je v díle popisován jako luxusní hnízdo neřesti, alkoholu a nezřízeného veselí, kde zní hudba a vládně živočišná atmosféra. Jako místo, kam se chodí bavit zhýralí muži:

„...sklepník rozžal světla na třech velkých lustrech: salón objevil se oku zlatorudě tapetován, plný mramorových stolků. Ze stěn z barokových rámců dívají se barvotisky polonahých ženských postav. Za odřenu portiérou stojí klavír. Vzduchem chvěje divný parfum: víno, tabák, vůně rozpuštěných vlasů.“¹⁵⁹“

„...vzduch se zatím plnil dýmem, horkým dechem a v tom klidně naši známí dál se baví.“¹⁶⁰“

¹⁵⁸ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 211

¹⁵⁹ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 13

¹⁶⁰ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 19

„Piana zvuk ostrý, vírný přerval tu řeč mého reka. Hráli valčík. Sprcha tónů vrhla do té společnosti ruch. Tu jedna z dívek dupala dle taktu nohou, jiná tleskala si v dlaně, jakýs mladík s bujným vlasem, pojal štíhlou rusovlásku kolem pasu, tančili tu mezi stoly...¹⁶¹“

Prostitutky pak jako chlípné ženštiny zkoušené osudem, jejichž krása je značně pomíjivá a mezi nimiž se Lucy se svou nezkažeností vyjímá jako klenot:

„Zatím salón začal živnout. Vcházejí sem dívčí zjevy v pestrém fantastickém šatě, smělý pohled žhavých očí, úběl nezakrytých nader, ostrý parfum, nahé rámě, plná lýtka – ano, ano, jsou to citu bankrotářky, jež v své herně světa hrají o kus chleba; mládí, krásu, žert a úsměv mají dneska – zítra karta jinak padne a vše je navždy prohráno...¹⁶²“

„A ta štíhlá v černých šatech cudně upjatých až k šíji, jediná, o níž bys řekl, že ti nějak připomíná mezi těmi Venušemi Markétku, - ta s lící svěží, okem modrým, nezepadlým, vlasem pěkně rozčísnutým nad čelem – ta pokouší se kouřit právě cigaretu. Jde to těžce, dým ji dusí, kucká se a zas se směje, až jí svítí drobné zoubky jako řada perliček.¹⁶³“

3.6. Egon Erwin Kisch: Pasák

Egon Erwin Kisch, lokálkář a zuřivý reportér, byl jedním z představitelů pražské německé literatury počátku 20. století. Ačkoli se jednalo o okruh autorů, kteří byli – jakožto příslušníci pražské německé menšiny, často navíc židovského původu – vystaveni nebývalému existenčnímu tlaku, jejich tvorba byla prostá jakýchkoli národnostních vášní¹⁶⁴. Je pro ni charakteristická touha smířit oba národy, překonat kulturní rozdíly a vytvořit mezi nimi přátelskou atmosféru¹⁶⁵. Jedním z takových pokusů byla i snaha informovat německou veřejnost o české kultuře a zprostředkovat jí pohled do života Pražanů. E.E. Kisch hledal inspiraci pro své reportáže a povídky na samém dně pražské společnosti, v zastrčených hospůdkách a chudinských čtvrtích, v království pražské „galérie“¹⁶⁶. Mohl tak předvést autentický obraz míst, kam se jeho čtenář běžně nedostal a který je tak cenným svědectvím doby. Svou tvorbou Kisch vyjadřuje hlubokou účast životním strastem nejchudších vrstev obyvatelstva Prahy a zároveň se nebrání ostré kritice sociální nerovnosti.

Pasák – první a jediný román Egona Erwina Kische, vyšel v roce 1914. Hlavní inspirací byla autorovi 16 let stará nehoda parníku na Vltavě, kterému se v kotvišti u Palackého mostu roztrhl parní kotel. Při výbuchu tehdy zemřeli 3 lidé a 15 bylo zraněno¹⁶⁷. Tuto událost zasadil Kisch na samý začátek svého románu, kde díky ní dojde k setkání domýšlivé vorařovy ženy a výbuchem zraněného patricijského synka. Z pár okamžiků strávených na společném loži, které jsou pro jednoho jen výsledkem otřesem otupených smyslů a chvilkové slabosti, pro druhého pak promyšleným zjištěným tahem, vzejde chlapec – hlavní hrdina příběhu, Jaroslav Chrapot.

¹⁶¹ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 21

¹⁶² MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 14 - 15

¹⁶³ MACHAR, Josef Svatopluk. Magdaléna. str. 15 – 16 (o Lucy)

¹⁶⁴ HRÁBKOVÁ, Jaroslava. Studie o české literatuře na přelomu století. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-473-8. str. 136

¹⁶⁵ HRÁBKOVÁ, Jaroslava. Studie o české literatuře na přelomu století. str. 138

¹⁶⁶ HRÁBKOVÁ, Jaroslava. Studie o české literatuře na přelomu století. str. 149

¹⁶⁷ Největší nehoda v dějinách pražské paroplavby. In: paroplavba.cz [online] [cit. 14.5.2015] Dostupné z: <http://www.paroplavba.cz/nejvetsti-nehoda-v-dejinach-prazske-paroplavby>

V době Jaroslavova dětství a dospívání, dělala jeho matka všechno proto, aby bylo poznat, že její synek je něco víc, než otrhaný spratek z Kamy. Díky pravidelným příspěvkům urozeného pána, který si tak kupoval její mlčení, si mohla dovolit oblékat Jardu do drahých svršků a vybírat mu německé školy, kde studoval společně s pražskou smetánkou. Přesto, nebo spíš právě proto, se Jarde brzy stal nekorunovaným králem Kamy, kde k němu všechny děti vzhlížely a všechna děvčata toužila po jeho zájmu. Jeho favoritkou se stala protřelá a svérázná Bětka, děvče z chudé rodiny, do které se zamiloval. Skrze ní a její starší sestru Emy se také poprvé setkal s prostitutí a to tehdy, když bylo v Bětčině rodině třeba peněz a Bětku rodiče uznali dostatečně starou na to, aby se také podílela na rodinném rozpočtu. Emy ji odvedla do nevěstince. Doposud bezelstný a nezkažený Jarde, který dění ve vykřičeném domě pozoroval za oknem, rázem pochopil, že se nejedná jen o nevinné laškování s bohatými pány. Druhý den ztropil Bětce scénu a ta mu jako odškodné poprvé věnovala část svého výdělku.

Další setkání s odvrácenou stranou pražské společnosti a nahlédnutí za oponu obchodu s prodejnou láskou čekalo Jardu, když přijal místo číšníka a jeho noví kolegové ho vzali do jednoho zastrčeného nevěstince nižší cenové kategorie, kde se setkal se skutečnými prostitutkami - ženami zběhlými ve svém řemesle:

„Všechno se mu hnusí. ... Neví, zda to je ten dusný pach po potu a voňavce, který ho hned při vstupu udeřil do nosu, či vtíravé pohledy temně podmalovaných očí nad červeně nalíčenými tvářemi, vyzývavě křiklavé empírové šaty s hlubokým výstřihem, aby byla vidět ňadra, a tak kraťounké, aby vykukovala kolínka, zda je to svádivé, okázalé temperamentní pohupování k rozvřeštěnému orchestrionu, nestoudné a ponižující rozjaření, kterým uvítaly ženy jeho společníky, když vešli. ... Neví, co z toho vyvolává jeho odpor, neboť to vnímá svými smysly všechno dohromady.¹⁶⁸“

Kvůli osobním neshodám s vrchním číšníkem byl Jaroslav propuštěn a podařilo se mu najít místo v nočním zábavním podniku U města Budapešti. Atmosféra tam byla úplně jiná, než v nevěstinci, který navštívil. Hosté zde při svém veselém hýření neměli hluboko do kapsy:

„Návštěvníci, kteří sem zapadnou, jsou už po práci a mají za sebou starosti dne, nejsou tak nedůtkliví, pokud běží o jídlo, pití a obslužení, nekoukají tak na peníze jako za dne, kdy počítají s každým krejcarem. Jsou rozveseleni písničkami a vtípy, rozdráždění finesami žen při produkci na pódiu, nechtějí vypadat jako držgrešle, a proto neskrblí na spropitném, zvláště když nejsou nazpět drobné.¹⁶⁹“

Celý podnik dýchá luxusem a snaží si své hosty hýčkat:

„ ... venku před vraty vábivě zazáří dvě elektrické hranolové svítílny...stůl u pokladny se honosí bělounkým ubruse, na něm leží bloky se vstupenkami, programy a drátěné košíčky na peníze, všude na stolech je prostřeno, u šatny stojí mezi dlouhým stolem a věšáky šatnářka ... pódium po zametení září čistotou a rozžehnou se všechny žárovky, takže v jejich osvětlení vynikne na stěnách malba s květy orchidejí.¹⁷⁰“

¹⁶⁸ KISCH, Egon Erwin. Pasák. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1969. str. 66 - 67

¹⁶⁹ KISCH, Egon Erwin. Pasák. str. 81

¹⁷⁰ KISCH, Egon Erwin. Pasák. str. 82

Dámy, umělkyně, které účinkovaly ve večerním představení, byly krásné, hravé a noblesní. Dokonce i způsob, jakým byly U města Budapešti ze zákazníka mámeny peníze byl mnohem rafinovanější, než v obyčejném nevěstinci:

„Jestliže dáma souhlasí s pozváním, nejde to, aby si jen tak odešla s pánem z hotelu. ... Šéf to nedovolí, ale vůbec ne proto, aby na podnik nepadl stín vykřičeného lokálu, nýbrž aby sám shrábl útratu za večeři. Tak nezbude hostu než si naklánět krasotinku u stolu v lokále, nebo v jednom z boxů, kde se zasunou dveře a a kde se musí pít šampaňské. Dáma si dá želví polévku, lososa s majonézou či jiné vzácnosti ... Dáma se sytí a sytí. ... Ale to, čeho se dostane hostu za sebevětší útratu a sebebohatší spropitné, je vždycky stejné: dovolí se mu pronést několik dvojsmyslných vtípů, smí vtisknout nějaký ten lehký polibek na naličené rty a na napudrovaný krček nebo nakouknout za řadra, nebo si smí dokonce sáhnout na punčošku a pln vzrušení po ní lehce klouzat prsty.¹⁷¹“

Postupem času si Jarda s Bětkou společně začali zařizovat byt. Protože ale jejich příjmy nestačily pokrýt pronájem a splátky za nábytek, začala si Bětka vodit do bytu klienty. Časem se k nim přidala i Bětkina sestra Emy a nakonec i všechna děvčata z nevěstince na Riegrově nábřeží, kam Emy s Bětkou původně chodily za výdělkem. Jejich byznys se slibně roztočil, ne však na dlouho - do bytu na anonymní udání vtrhla šťára. Bětku odsoudili za kuplířství a Jarda strávil několik měsíců v nemocnici, kde se léčil z nákazy pohlavní nemocí.

V nemocnici se Jaroslav seznámil s mužem, který o sobě tvrdil, že pracuje pro Maniho Busche, údajně nejbohatšího a nejschopnějšího kuplíře v Praze. Jarda se s Buschem zatoužil seznámit a tak jeho první kroky po propuštění z nemocnice, vedly do podniku, kde měl slavný Mani úřadovat. Setkání s pasáckou legendou však nedopadlo úplně podle jeho představ:

„Tak to je Mani Busch, ten velekuplíř, seděl tu už celý večer a Jarda to ani nezpozoroval. ... Pravda, je velmi elegantní. Má na sobě světle šedé kostkované šaty, nízký anglický ležatý límeček s bílým černě puntíkováným motýlkem, pod ním v náprsence zlatý knoflík, žluté polobotky a punčochy s klínkem, prořídle vlasy s pěšinkou, kníry pečlivě nakroucené. Co brilianty? Na levé ruce se blýská něco takového. Pravda, vedle chlapisek, s kterými hraje ferbla, je jeho kvádro opravdu knížecí. Ale ideální zjev, jak o něm bájil na klinice Pepík Sladký? Ne. Ani nápad.¹⁷²“

Setkání s touto směšnou figurkou pražského podsvětí Jardu definitivně odradilo od dalších pokusů stát se pasákem. Vrátil se domů na Kampu, ale i tam ho čekalo jen zklamání. Matka se ho zřekla a nikdo v jeho malém království už ho neznal a neuctíval. Vzdal se proto hledat pomoc u svého bohatého otce, ale ten ho vyprovodil. Jaroslav se tedy rozhodl vzít osud do svých rukou a otci se za všechna příkoří pomstít. Ještě předtím si ale vzpomněl na Lojzku. Bylo to naivní a hodné děvče z Kamy, které se do Jardy zamilovalo. Pomohl jí v těžké chvíli, kdy potřebovala peníze, ale nikdy ho nepřestalo trápit, že prodal tuto nevinnou duši prostituci. Proto jí ještě před činem vyhledal a společně spolu strávili noc, po které si uvědomil, že je to její laskavost a vřelost, kterou se celou dobu snažil hledat u Bětky a že Lojzička ho celou dobu upřímně milovala. Slíbil jí tedy společný útěk do Vídně za lepším životem a odebral se s nožem do otcova domu. Když se ale plížil setmělým domem, přistihla ho hospodyně a Jaroslav utekl

¹⁷¹ KISCH, Egon Erwin. Pasák. str. 84 - 85

¹⁷² KISCH, Egon Erwin. Pasák. str. 143

domů. Zrazen všemi a vším, zavržen matkou i otcem, přemožen vlastními pocity a neschopností dát své milované lepší život, si sáhl na ten svůj. Ráno ho našli oběšeného.

Autor v textu uplatňuje také své zkušenosti s životem nejchudších pražských vrstev – vorářů, drobných zlodějíčků, prodejních holek a jejich pasáků. Znal prostředí Kampy, kam je příběh zasazen, jejich nálevení a pochybných podniků na Starém Městě. Románem chtěl především upozornit na alarmující bídu i prostředí, z něhož hlavní hrdinové vychází a které jim nedovolí se z něj vlastní snahou vyvázat - je pro ně osudové. To dokládá i poněkud sentimentální závěr románu, kdy hlavní hrdina umírá ve chvíli, kdy se jeho bohatý otec rozhodne přiznat mu dědictví rodu, které by pro Jaroslava znamenalo konec chudoby a nový život.

3.7. Egon Erwin Kisch: Nanebevstoupení Tonky Šibenice

Zejména začátek povídky působí jako reportáž z pražských nočních lokálů. Autor popisuje atmosféru v několika podnikách, kam se chodila bavit ta vůbec nejhorší sorta lidí – chudina a pražský polosvět. Řeč je o krčmě Batalián, jídelně chudých a nálevně ztroskotanců, podniku Mimóza, proslulém pronájmem dřevěných beden ve dvoře, kam se pouliční holky uchýlovaly se svými zákazníky a kavárně Melantrich, hráčském doupěti a místě, kam nevěstky chodily tzv. na čekanou.

Ústřední postavou povídky je veteránka prostitute Antonie Havlová zvaná Tonka Šibenice. Autor byl svědkem rvačky dvou prostitutek, kdy v zápalu boje jedna druhou počastovala právě přívlastkem Šibenice. Jako správný reportér se Kisch pídil původu této neobvyklé urážky. Tonka zanedlouho zemřela v nemocnici, než se tak ale stalo, stačila ve své „úžasné nuzné komůrce v Kožné ulici¹⁷³“ za tři štamprle kořalky vypovědět svůj příběh. Autor její vyprávění vsadil do příběhu o pouti duše zemřelé prostitutky přes očistec do nebe, které se podobá policejnímu zatčení a soudnímu procesu. Spolu s Tonkou tuto cestu absolvují také majitel kavárny Melantrich, Žid Isidor „Mungo“ Načeradec a Tončina profesní kolegyně Barbora Upejpavá.

Životní příběh, jak jej v povídce vypráví duše zemřelé Tonky soudci v očistci, působí velmi věrohodně, autor se tedy velmi pravděpodobně inspiroval příběhem skutečné nevěstky. Čtenář sleduje pád mladé ženy „z domnělého ráje do nejhnusnější toky¹⁷⁴“ v podobě cesty z luxusního nevěstince na ulici a do podmínek, kde musela vzít za vděk každou nabízenou korunou. Paradoxem je, že úpadek ženy způsobil záchvěv dobré vůle, soucitu a lítosti nad cizím osudem, byť se jednalo o surového vraha, jenž měl být po zásluze potrestán.

Antonie Havlová pracovala v salónu u Kouckého v Platněřské ulici, kde byla podle svých slov nejkrásnější z dam:

„Dnes jsem stará coura, co bych z toho měla, kdybych se chlubila? Ale tehdy jsem byla modrá Tonka pro mý modrý voči a protože sem nosila modrý atlasový ampírový šaty, prolamovaný punčochy a lakový střevíce. Když jsem přišla dolu do salónu, už na mne dycky páni čekali, a ve čtyři ráno, než se zavřelo, se postavili před mým pokojem do fronty, taky že jo.¹⁷⁵“

¹⁷³ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. In: KISCH, Egon Erwin. Tržiště senzací. 4. vyd. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. str. 171

¹⁷⁴ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 171

¹⁷⁵ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 179

Její život oblíbené a žádané nevěstky, které všechny její kolegyně záviděly, se změnil ve chvíli, kdy dobrovolně na žádost policejního inspektora odešla splnit poslední přání vrahovi Ferdinandu Prokůpkovi a dělala mu poslední noc před oběšením společnost.

„Jak jsem ho uviděla, pomyslíla jsem si: jen kdybych už byla venku! Ale nedala jsem to na sobě znát. Když už jsem jednou tady, tak ať se se mnou potěší. Víím, co jsem dlužná svému povolání.“¹⁷⁶

„Byla jsem s Prokůpkem půl hodiny, potom mi řekl: „Teď můžeš jít.“ Byla jsem moc ráda, že už je po tom, měla jsem takovej strach ...“¹⁷⁷

Když se však vrátila ke Kouckému, dozvěděla se, že její kolegyně z podniku roznesly mezi hosty, kde ten večer pracovala a tehdy vznikla její přezdívka Šibenice. Hosté už se k ní nehrnuli, naopak se jí vyhýbali obloukem a dámy se jí posmívaly. Ze salónu utekla a uchytíla se v podniku U Modré nudle na Klárově. Po třech nocích jí ale dohnala její pověst a Tonka musela odejít:

„To bylo něco pro ně: Tonka Šibenice! Za takových okolností je těžko v lokále pracovat, to uznaj! Tak jsem vodošla vod Modrý nudle a šla na ulici. Jo, co mně zbylo jinýho než štych? Třicet let jsem tak chodila. Večer co večer, bez odpočinku. A taky jsem, díky bohu, každěj večer našla frajera.“¹⁷⁸

Soudu popisuje své zážitky a těžkosti, jaké přináší život pouliční prostitutky:

„Ulice je to nejhroznější co existuje. ... Co člověk zkusí od policie. A co teprve vod domácí! Každěj den prohání člověka s něčím novým, a každou chvíli zvýší činži, a všecko si člověk musí dát líbit. Všecko si člověk musí vobstarat sám, za bílýho dne, kdy má člověk spát. A když jde člověk něco nakoupit, buď klobouk, nebo blůzku nebo pikantní prádlo – přece nemůžeme běhat ve flanelu! – vokradou člověka prodavači. Každěj si myslí, že nás může vzít u huby.“¹⁷⁹

Stěžuje si na neregistrované nevěstky a ukřivděně vzpomíná na jednoduchý život v nevěstinci:

„Celá naše špatná pověst pochází vod těch holek. To jsou takový usmrkanci, který se ničemu nenaučily a nic neuměj, a myslej si, když jdou večer ven, že už jsou kurvy. A viděj: ty taky nechoděj ke kontrole, a vod nich pak pocházej všecky ty nemoci. Ale zrovna tydle flundry maj nejvíc zákazníků. A my musíme courat celý hodiny, než ulovíme frajera. V mokru, v zimě – ... To není jako v salónu, kde člověku všecko vobstaraj a kde člověka vobsluhujou a vobskakujou zpředu i zezadu.“¹⁸⁰

Celé vyprávění probíhá formou soudního slyšení. Autor do něj vložil humorné prvky v podobě nepřímého přiznání soudce, že pražské noční podniky důvěrně zná. Jedná se tedy i

¹⁷⁶ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 181

¹⁷⁷ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 182

¹⁷⁸ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 184

¹⁷⁹ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 185

¹⁸⁰ KISCH, Egon, Erwin. Nanebevstoupení Tonky Šibenice. str. 185

o jakousi kritiku přetvářky vysoce postavených úředníků, kteří prostitutkami opovrhují, přesto však využívají jejich služeb.

Tonka Šibenice tak jak je vykreslená v povídce, se čtenáři jeví jako houževnatá, poněkud vulgární a vznětlivá žena. Není příliš vzdělaná, ale nechybí jí upřímnost, smysl pro spravedlnost a dobré srdce. Na svůj životní úděl nahlíží ryze prakticky, prostituci bere jako kterékoli jiné povolání, je lhostejná k předsudkům společnosti. Jejím snem a ideálem je život v luxusním salónu, jako jedna z jeho dam, kde o ní bude dobře postaráno a kde se zbaví obav o své každodenní přežití. I přes svůj věk a drsné zážitky z ulice je vitální, živelná. O svém životě hovoří zapáleně a s vášní. Nezdá se, že by čehokoli litovala, snad jen nuceného odchodu od Kouckého a závisti a revnivosti mezi dámami.

4. Závěr

Prostřednictvím této bakalářské práce jsem se pokusila zachytit nejdůležitější složky reality spojené s prostředím prostituce v Praze v období na přelomu 19. a 20. století a zároveň charakterizovat způsob, jakým vybraní spisovatelé, tvořící ve stejném období, zobrazili fenomén prodejné lásky ve svém díle. Se zvýšenou pozorností věnované prvnímu z témat, je možno na základní úrovni posoudit míru, s jakou se literát ve svém podání přiblížil dobové realitě.

Přelom 19. a 20. století lze s trochou nadsázky nazvat zlatou érou prostituce. Je tomu tak proto, že se jedná o období, kdy byla na našem území reglementována tzn. podrobena lékařskému a policejnímu dozoru. Hlavním cílem kontroly prostituce byla snaha zabránit dalšímu masovému šíření pohlavně přenosných chorob, které ve zmiňované době představovaly závažný celospolečenský problém. Pohlavní nemoc se stala běžnou součástí tehdejšího života a zároveň obávanou metlou, na kterou v té době prozatím neexistoval žádný účinný lék (k objevu Salvarsanu, preparátu určenému k léčení syfilidy, došlo až v r. 1910). Koupit si služby prostitutky tak neznamenalo jen ukojit momentální sexuální puzeň, ale i zdraví nebezpečný hazard. K tomu všemu ještě nutno přičíst fakt, že povinná lékařská kontrola se týkala pouze nevěstek, nikoli jejich klientů, kteří se tak stávali přenašeči v podstatě do doby, dokud jim nemoc nebránila vstát z lůžka.

Reglementace dále bojovala s úrovní hygieny, jejíž úroveň byla na poli prostituce buď mizivá, nebo se jí vůbec nedostávalo. Na pražských ulicích, v příměstských parcích a zapadlých, temných koutech Páté čtvrti, tedy tam, kde ženy nadvzdávaly sukně za pár drobných, to snad ale ani jinak nešlo. Prostitutky, které úřadovaly pod širým nebem, se vymykaly policejní kontrole nejspíše, proto právě ony představovaly největší riziko nákazy.

Nezaměstnanost, nedostatečné vzdělání bránící ženě najít slušně placenou práci, neúnosná finanční situace, hladovění i dluhy – to vše hnalo prosté ženy do náruče prostituce. Výjimečně snad i touha po snazším výdělku. Sečteme-li však všechna pro a proti, negativní stránka věci vítězí. Prostitutka musela bojovat s pocitem hanby, s předsudky a urážkami, se surovým zacházením zákazníků, dlouhé hodiny strávila na ulici, bez ohledu na počasí a vlastní potřeby, za almužnu prodávala kousky vlastní důstojnosti, vystavovala se riziku nechtěného těhotenství a pohlavní nákazy, kde obojí ji mohlo stát život, přicházela do styku s kriminálními živly a opilci, v očích společnosti byla za bezcenný pohlaví, zboží určené ke spotřebě.

Kdo se jen trochu zajímal o tuto problematiku, nemohl zmíněné skutečnosti přehlédnout. Spisovatelé si proto téma prostituce ke své práci vybírali s neskrývaným zájmem.

Postavou prostitutky nastavovali zrcadlo společnosti, snažili se ukázat, že na samém jejím okraji žijí lidé, kteří trpí a kteří nejsou svůj osud schopni bez pomoci jakkoli změnit. Odhalovali čtenářům bojovnou duši nevěstek, která – jakkoli silná – nakonec prohrála svůj boj s životním cynismem a odevzdaností. Jejich pohled ztratil jiskru a z dívky plné naivních ideálů a nadějí se stala sešlá skořápka, nástroj pohlavního pudu.

Literatura 19. století v prostitutce objevila mučedníka, který podléhá tlaku společnosti. Autoři čtenáři prostředkují její hluboké city a křivdu, kterou nevěstka nosí v srdci. Představují ženu těžce zkoušenou osudem, která si však, i přes všechna příkoří, zachovává čisté srdce a nevinnou duši.

Přesně takovým způsobem zobrazil nevěstku Lucii Josef Svatopluk Machar ve svém románu Magdaléna. Jako krásnou, plachou dívku, která se pod nátlakem ze strany vlastní rodiny dostává do nevěstince, kde ji krom potřeby vydělat peníze navíc drží i výčitky svědomí. Machar Lucii popisuje jako ženu schopnou něžné lásky, která však nemá nárok prožít v životě štěstí. Pomluvy a nenávislné pohledy ji jako štvanou zvěř zaženou zpět, kam zdánlivě patří – do náruče prostituce. Ačkoli chtěla s osudem bojovat, nakonec nemá dost síly k vítězství.

Josef Svatopluk Machar Magdalénu kritizuje společnost ovládanou předsudky. V díle je patrná všudypřítomná snaha ukázat čtenáři omezenost jedinců, kteří vynášejí soudy zcela bez rozmyslu. Autor akcentuje především vzájemný vztah prostitutky a většinové společnosti a zcela pomíjí jiné problematické aspekty, jakými jsou kriminalita spojená s prostitucí, otázka pohlavní nákazy atd.. Tím, že hlavní hrdinka působí v jednom z luxusnějších pražských nevěstinců, je příběh do jisté míry omezen a značně romantizován. Čtenář si může nevěstky představit jako rozvernou bakchantku, kterým v podniku v podstatě nic nechybí, snad krom společenského uznání a lásky. Po těchto dvou hodnotách však touží jen zlomek z nich.

Josef Kajetán Tyl zaujal k prostituci zcela opačný postoj. Tam, kde Machar vkládá sentimentální popisy a romantizuje, Tyl vidí morální úpadek, pohoršení a ohrožení sociální stability. Jeho prostitutky Pepička a Lenka, jsou typickými pouličními běhny – nabízejí pobavení opilým a rozjařeným mužům, schované pod tajemnou roušku tmy. Jsou to divoženky noční Prahy, stále na útěku před zákonem, které si své „číslo“ odbudou rovnou na chodníku, nebo v zastrčené uličce Starého Města, kam nedosvítí světlo lamp. Opilecké vidění, které Tyl ve své povídce popisuje, si klade za cíl varovat čtenáře před rozkladným vlivem pokleslého povyražení a morálně kárá každého, kdo by následoval příkladu hlavního hrdiny. Neprojevuje soucit a jedinými emocemi, které u něj osud nebohých děvčat vzbuzuje, jsou vztek, šok a strach. Nedotýká se pohnutých životních osudů, nerozebírá pohnutky nevěstek, pouze moralizuje.

Autorem, který se naopak soustředil téměř výlučně na onen vnitřní boj, odehrávající se v prostitutčině mysli a vyobrazení reality použil jen jako kulisu zdůrazňující význam popsaných emocí, byl Jan Neruda. Ve sbírce arabesek věnoval dvě z nich tématu prodejné lásky. První – Měla gusto – zobrazuje nemorální bytost, ženu, která využívá ostatních, aby dosáhla vlastní spokojenosti a potěšení. Za svůj život se ocitla na obou stranách barikády – zpočátku si lásku kupovala, později prodávala. Čtenář v hlavní hrdince sleduje úpadek osobnosti, spojený s úpadkem sociálním. Na místě bohaté paničky na samém závěru ocitá ztracená existence, žebračka, která utápí své neštěstí ve sklenici s kořalkou. Jedná se o povídku, v níž si autor zvolil prostituci jako médium k vyobrazení devastace jedince prostřednictvím jeho negativních povahových vlastností.

Druhá arabeska - Za půl hodiny – je naopak svědectvím trpkého životního osudu nevěstky, která díky prostituci ztratila, co jí bylo v životě nejdražší – rodinu. Opět se jedná o

sociální kritiky poměrů, v nichž se minulosti přikládá větší význam než hodnotám současným. Neruda čtenáři však předkládá uvěřitelný portrét prostitutky, s níž se osud nemazlil.

Stejně tak se realitu poměrně zdařile podařilo vystihnout E. E. Kischovi v povídce Nanebevstoupení Tonky Šibenice. Vyprávění zemřelé nevěstky před nebeským soudem obsahuje dobové reálie a staví tak na pevném základě. Přesto však mírně humoristické pojetí problematiku poněkud zlehčuje. O charakteru hlavní hrdinky, deformovaném krutými životními zkušenostmi vypovídá i fakt, že nelituje let strávených na ulici. Čtenáře překvapí její otevřenost, bezprostřednost a cynická praktičnost, s níž své zážitky vypráví. Vyprávění v sobě rovněž nese lehký náznak sentimentu, nelze mu však odepřít vysokou míru pravdivosti, dosaženou díky způsobu, jakým autor čerpal inspiraci pro svoji tvorbu.

Pasák, jediný Kischův román, je zasazen přímo do prostředí pražské prostituce. Vystupuje v něm množství postav, ale krom hlavního hrdiny Jaroslava Chrapota, sleduje také životní osudy dvou děvčat, které na něj měla rozhodující vliv – Bětky a Lojzičky. Obě dívky se živily prostitucí, přesto jsou každá úplně jiná. Bětka je svérázná, energická koketa, která díky starší sestře Emy přičichla ke světu prodejné lásky již jako dítě. Zalíbil se jí luxus a bohatství a umínila si, že i pro ni je to, cesta, jakou se chce ubírat. Prostituce je pro ni krom zaměstnání i branka vedoucí ke splnění jejích přání, zábava s nádechem dobrodružství. Pochopitelně si uvědomuje všechna rizika, ale i tak pro ni neztrácí pozlátko – v jejích očích platí prostituce za nejlepší řemeslo ze všech.

Lojzička je naproti tomu zakřiknutá, slušná dívka, která neměla lehké dětství, neboť vyrůstala v chudé rodině. Ve chvíli, kdy ztratila zaměstnání, kterým přispívala do rodinného rozpočtu, je pro ni prostituce v podstatě jedinou možností, jak rychle a bez řečí přijít k penězům. Svůj úděl bere statečně, ačkoli na něj není nikterak pyšná. Se sklopenýma očima tiše snáší rány osudu.

Bětka a Lojzička představují dva různé literární stereotypy, jejichž pomocí jsou nevěstky v beletrii vykreslovány. Jednak žena činu, která se protlouká životem s vypětím všech sil a sklízí za to čtenářův obdiv, jednak odevzdaná oběť sociální nerovnosti, budící sympatie a soucit.

Dílo, o kterém ještě nebyla řeč, pochází z pera spisovatelky, jediné zástupkyně něžného pohlaví v této práci, Boženy Němcové. Její hluboký citový vztah k českému venkovu se odrazil i v práci, kde se její hlavní hrdinka Baruška, setkává ve vazbě s vídeňskou nevěstkou. Znovu se jedná o smutný osud naivní dívenky, která přišla do města na zkušenou a díky své nevinnosti je lapena do pastí a uvržena do víru prostituce. Je zajímavé, že ve světě Boženy Němcové neexistuje cesty zpět. Jakmile je jednou dívka spojována s prodejnou láskou, byť neprávem, jejímu osudu už v podstatě nelze zabránit a když, tak jen s velkými obtížemi. Dívky se proto nesnaží bojovat. Baruška volí smrt utopením, nevěstka přijímá nastalou situaci jako hotovou věc. V povídce tak na povrch vyplouvá obrovská propast, která ležela mezi počestnou ženou a chlípnou prostitutkou. Propast, na jejíž jednu stranu se lze dostat pomocí lehkého škobrtnutí, nebo shodou nešťastných náhod, ale přejít zas nazpátek je prakticky nemožné.

Společným znakem všech zmíněných literárních děl je sociální kritika určité společenské vrstvy, ať už se jedná o touhu přimět k zamyšlení nebo snahu varovat před morálním poklesem. Autoři často podpořili svůj příběh vložím sentimentálních pasáží a pokoušeli se poněkud drsné téma zjemnit přidáním romantických prvků. Důležitým literárním prostředkem sloužícím k zesílení výsledného dojmu byla tematika rozervanosti mezi vlastními pocity a vnějším prostředím, boj, který je v prostitutčině světě všudypřítomný.

Práce může nabídnout ucelenější pohled na problematiku prostituce v Praze v období na přelomu 19. a 20. století a na způsob, jakým ji vnímala tehdejší společnost, nejen

prostřednictvím literárních děl. Její téma tak propojuje kapitolu sociální historie českých zemí s částí kulturního dědictví našeho národa a nabízí jejich srovnání.

5. Bibliografie

5.1. Odborná literatura

- ALTMAN, Karel. **Zlatá doba štamgastů pražských hospod**. 1. vyd. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-092-9
- BARKER – BENFIELD, Ben. **The Spermatic Economy: A Nineteenth Century View Of Sexuality**. In: *Feminist Studies* Vol. 1, No.1 (1972), 45 – 74. JSTOR
- BĚLINA, Pavel et al.. **Dějiny Prahy. II. Od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti**. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-143-4
- GEREMEK, Bronisław. **Člověk na okraji ve středověku**. In: LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-682-4. pp 291 – 312
- HAMAN, Aleš. **Téma prostituce v české literatuře**. In: *Sex a Tabu v české kultuře 19. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0685-0. pp 196 - 200
- HAMAN, Aleš. **Česká literatura 19. století**. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7040-539-2
- HRÁBKOVÁ, Jaroslava. **Studie o české literatuře na přelomu století**. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-473-8
- LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří. **Praha**. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-320-7
- LENDEROVÁ, Milena. **Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky**. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0379-9
- LENDEROVÁ, Milena. **Prodejná láska v časech barona Nádherného**. In: Wagnerová, Alena. *Bol lásky prodejný: ze života Johannese Nádherného a jeho milostných družek*. 1. vyd. Praha : Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0829-3. pp. 135 – 167
- LENDEROVÁ Milena. **Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku**. In: LENDEROVÁ Milena, HANULÍK Vladan, TINKOVÁ Daniela (eds.). *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-068-0. pp 149 - 178
- LENDEROVÁ, Milena. **Čistota a zdraví**. In: LENDEROVÁ Milena, JIRÁNEK Tomáš, MACKOVÁ Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4. pp 74 – 99
- LOJEK, Antonín. **Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století**. In: SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír a kolektiv. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. Vyd. Ostrava: Key Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-213-6. pp 145-155.
- MRÁČEK, František. **Atlas chorob příjičných a venerických a spolu náčrt jich chorobopisu a léčení**. Praha: Bursík & Kohout, 1899

- NOVÁK, Jaromír. **Prostitutky jak žijí, milují a umírají: dokumenty lidské bolesti a bídy**. Praha: Rudolf Rejman, 1927
- **Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí**. 20. díl. Praha: J. Otto, 1903
- PEŠEK, Jiří. **Nekoncesované pouliční nevěstky města Královských Vinohrad na počátku 20. století**. In: PEŠEK, Jiří, LEDVINKA, Václav. Ponížení a odstrčení: Města versus katastrofy. 1. Vyd. Praha: Scriptorium, 1998. ISBN 80-86197-02-6. pp 129 – 132
- PEŠEK, Jiří: **Od aglomerace k velkoměstu: Praha a středoevropské metropole 1850 – 1920**. 1. vyd. Praha: Scriptorium, 1999. ISBN 80-86197-09-3
- PEŠEK, Jiří: **Spisy okresních soudů období 1850 – 1918 jako pramen výzkumu života nižších vrstev obyvatelstva**. In: Český lid 73, 1986, 1. pp 11 - 17
- PEŠEK, Jiří: **Královské Vinohrady**. In: VEIS, Jaroslav et al.. Q.B.F.F.F.S.: Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit = nechť je to k dobru, štěstí, blahu a zdaru: 3. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze. 1. vyd. Praha: 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-87878-05-7. pp 30 - 41
- RIPPELLINO, Angelo Maria. **Magická Praha**. 1. vyd. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0191-1
- SVOBODOVÁ, Blanka. **„Portrét“ nekoncesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století**. In: PEŠEK, Jiří, LEDVINKA, Václav. Ponížení a odstrčení: Města versus katastrofy. 1. Vyd. Praha: Scriptorium, 1998. ISBN 80-86197-02-6. pp 119 – 127
- VONDRUŠKA, Vlastimil. **Intimní historie: od antiky po baroko**. 1. vyd. Brno: MOBA, 2007. ISBN 978-80-243-2672-6

5.2. Krásná literatura

- TYL, Josef Kajetán. **Zastaveníčko u černé branky**. In: Národní zábavník: (Publicistika 1833 – 1845). 1.vyd. Praha: Odeon, 1981. pp 27 - 31
- NĚMCOVÁ, Božena. **Baruška**. In: NĚMCOVÁ, Božena. Pan učitel a jiné povídky. Praha: Josef Hokr, 1940, pp. 8 - 39
- NERUDA, Jan. **Měla Gusto**. In: Arabesky. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. pp 23 – 29
- NERUDA, Jan. **Za půl hodiny**. In: Arabesky. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. pp 30 - 36
- MACHAR, Josef Svatopluk. **Magdaléna**. 1. vyd. Praha: SNKLU, 1964

- KISCH, Egon Erwin. **Pasák**. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1969
- KISCH, Egon Erwin. **Nanebevstoupení Tonky Šibenice**. In: KISCH, Egon Erwin. Tržiště senzací. 4. vyd. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, pp. 168 – 187

5.3. Internetové zdroje

- **Břetislavova dekreta**. In: psp.cz [online] [cit. 14.5.2015] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm
- KUKLA, Karel Ladislav, **Bordely staré Prahy**. In: neon-mag.cz [online] [cit. 14.5.2015] Dostupné z <http://www.neon-mag.cz/minus1/bordely.html>
- LENDEROVÁ, Milena. **Jak se šlapalo pod černou věží**. In: Barbar! [online] 25.2.2014 [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <https://dokumenty.upce.cz/Univerzita/rpvv/monitoring/napsali-onas/clanek-lenderova.pdf>
- LENDEROVÁ, Milena. **Prostituce a pohlavní choroby: historický exkurz do českého prostředí 19. a 20. století**. In: Časopis ženských lékařů GYNEKOLOG [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <http://www.gyne.cz/clanky/2001/101cl10.htm>
- **Největší nehoda v dějinách pražské paroplavby**. In: paroplavba.cz [online] [cit. 14.5.2015] Dostupné z: <http://www.paroplavba.cz/nejvetsi-nehoda-v-dejinach-prazske-paroplavby>
- **Usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé o vládním návrhu zákona o potírání pohlavních nemocí**. In: psp.cz [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3598_00.htm
- **Zákon ze dne 27.května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích**. In: epravo.cz [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2%20->
- **Zákon ze dne 24. května 1885 o robotárnách a polepšovných**. In: epravo.cz [online] [cit. 14.5.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=352&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>